

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра англійської мови та перекладу

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри англійської мови та перекладу,
кандидат педагогічних наук, доцент

_____ Юлія ТАЛАЛАЙ

«_____» _____ 2025 р.

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ
ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ: АДЕКВАТНІСТЬ VS.
ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ «ГАРРІ
ПОТТЕР» ДЖОАН РОЛІНГ ТА «СОЛОДКА ДАРУСЯ»
МАРІЇ МАТІОС)**

Спеціальність: Філологія (германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)

Освітня програма: Філологія (Англійська, німецька мови та літератури
(переклад включно))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр філології за спеціалізацією «Германські
мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Автор роботи **Гула Вікторія Іванівна**

_____ *підпис*

Науковий керівник **кандидат філологічних наук,
доцент Сливка Любов Зеновіївна**

_____ *підпис*

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою _____

(підпис)

(дата)

**Завдання
на підготовку кваліфікаційної роботи**

1. Тема Порівняльний аналіз перекладу українських та англійських прислів'їв: адекватність vs. еквівалентність (на матеріалі романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг та «Солодка Даруся» Марії Матіос)
2. Керівник Сливка Любов Зеновіївна
3. Студент Гула Вікторія Іванівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі 1) розкрити сутність прислів'я та визначити його роль в художньому тексті; 2) проаналізувати поняття адекватності та еквівалентності перекладу в сучасному перекладознавстві; 3) визначити основні перекладацькі стратегії відтворення фразеологізмів у художніх творах; 4) провести порівняльний аналіз перекладу прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся»; 5) виявити труднощі, з якими стикаються перекладачі при передачі фразеологізмів, та описати шляхи їх подолання.
5. Список рекомендованої літератури Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. «Спецпроект: аналіз наукових досліджень»: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2011. с. 28–33. Братко-Мельничук О. Прислів'я як засіб відтворення національного менталітету в художньому перекладі // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. 2016. Серія: Філологічні науки. Вип. 1. с. 18–24. Сливка Л.З. Особливості та труднощі перекладу сучасних англійських прислів'їв і приказок / Закарпатські філологічні студії, Випуск 29. Том 2, с. 231–237. Naydan M. M., Approaches to translating the style of Maria Matios' novel Sweet Darusya, Стил ь і переклад. Збірник наукових праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. с. 277–287. Haas, Heather A. "The Wisdom of Wizards—and Muggles and Squibs: Proverb Use in the World of Harry Potter." Journal of American Folklore, vol. 124 no. 492, 2011, p. 29-54.
6. Етапи підготовки роботи

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
	Опрацювання фактичного матеріалу і наукової літератури	грудень – березень 2024 - 2025р.	24.03.2025
	Робота над основною частиною магістерської роботи	березень - вересень 2025р.	21.05.2025
	Складання розділів магістерської роботи	березень 2025р.	28.03.2025
	Узагальнення результатів використаних джерел	травень - листопад 2025р.	23.11.2025
	Врахування зауважень наукового керівника	листопад 2025р.	29.11.2025
	Виправлення та оформлення роботи	грудень 2025р.	2.12.2025

7. Дата видачі завдання _____
8. Термін подачі роботи керівнику _____
9. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а) _____

(підпис студента)

10. Керівник _____
(підпис)

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи

Порівняльний аналіз перекладу українських та англійських прислів'їв: адекватність vs. еквівалентність (на матеріалі романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг та «Солодка Даруся» Марії Матіос)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____	Голова ЕК	_____	_____
Дата		підпис	прізвище, ім'я

Секретар ЕК	_____	_____
	підпис	прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Темою даної кваліфікаційної роботи є «Порівняльний аналіз перекладу українських та англійських прислів'їв: адекватність vs. еквівалентність (на матеріалі романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг та «Солодка Даруся» Марії Матіос)».

Мета роботи – проаналізувати особливості перекладу українських та англійських прислів'їв у романах «Солодка Даруся» та «Гаррі Поттер», зосередившись на питаннях адекватності й еквівалентності, щоб виявити можливі труднощі та визначити ефективні стратегії їх подолання.

В дослідженні було: розглянуто теоретичні засади перекладу прислів'їв, зокрема поняття прислів'я, фразеологічної одиниці, адекватності та еквівалентності. Визначено основні труднощі відтворення фразеологізмів і способи їх перекладу. Проведено порівняльний аналіз перекладів українських і англійських прислів'їв у романах «Солодка Даруся» Марії Матіос та «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг з погляду адекватності й еквівалентності. Також створено комплекс вправ для формування в студентів-перекладачів умінь адекватно відтворювати прислів'я в художніх текстах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, прислів'я, адекватність, еквівалентність.

ABSTRACT

The theme of this master's thesis is «Comparative Analysis of the Translation of Ukrainian and English Proverbs: Adequacy vs. Equivalence (based on the novels Harry Potter by J. Rowling and Sweet Darusya by M. Matios).» The objective of the work is to analyze the peculiarities of translating Ukrainian and English proverbs in the selected novels, focusing on adequacy and equivalence in order to

identify translation challenges and define effective strategies for addressing them. In the study, the theoretical foundations of translating proverbs are summarized, including the concepts of a proverb, phraseological unit, adequacy, and equivalence; the main difficulties of rendering phraseological units and the ways of translating them are identified; a comparative analysis of Ukrainian and English proverb translations in Sweet Darusya and Harry Potter is conducted; a set of exercises is developed to train translation students in the adequate reproduction of proverbs in literary texts.

Keywords: phraseological unit, proverb, adequacy, equivalence.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ	
ПРИСЛІВ'ЇВ.....	11
Розділ 1.1. Прислів'я як елемент мовної картини світу.....	11
Розділ 1.2. Основні концепти перекладу: адекватність та еквівалентність.....	23
Розділ 1.3. Особливості перекладу фразеологічних одиниць	29
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'ЇВ У РОМАНАХ.....	44
Розділ 2.1. Короткий огляд романів «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся» як джерела для дослідження. Культурологічні особливості творів.....	44
Розділ 2.2. Особливості перекладу українських прислів'їв у «Солодкій Дарусі»	48
Розділ 2.3. Особливості перекладу англійських прислів'їв у «Гаррі Поттері».....	53
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'ЇВ.....	58
Розділ 3.1. Класифікація та порівняння використаних підходів до перекладу прислів'їв у досліджуваних творах.....	58
Розділ 3.2. Оцінка адекватності та еквівалентності перекладу у «Гаррі Поттері» та «Солодкій Дарусі».....	64
Розділ 3.3. Рекомендації для навчання перекладу прислів'їв та інших фразеологічних одиниць.....	68
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
SUMMARY.....	88
ZUSAMMENFASSUNG	90
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Фольклор як складова національної культури відображає світогляд, духовні цінності та життєвий досвід народу. Особливе місце в ньому посідають прислів'я – стислі, але глибокі за змістом вислови, що акумулюють народну мудрість і передаються з покоління в покоління.

Не дивно, що прислів'я мають вагоме значення як у повсякденному мовленні, так і в художньому дискурсі. Вони часто використовуються авторами у художніх творах, аби підкреслити національний колорит чи характер персонажів. Разом з тим, переклад прислів'їв становить одну з найскладніших проблем перекладознавства, адже ці одиниці є не лише мовними, а й культурними феноменами. Вони відображають специфічну картину світу, побутові реалії та моральні цінності певного народу. Тому пошук адекватних і еквівалентних способів їх відтворення у перекладі потребує глибокого лінгвокультурного аналізу.

Фразеологія, до складу якої належать прислів'я, є відносно молодого та не до кінця вивченою галуззю лінгвістики. Значний внесок у її розвиток зробили дослідники, як В. Адлер, Г. Апперсон, А. Вітренко, К. Гудзик, Р. Зорівчак, А. Качан, В. Сиротків, Л. Тараненко, Н. Венжинович та інші. Їхні праці заклали підґрунтя для вивчення закономірностей функціонування фразеологічних одиниць та особливостей їхнього перекладу.

У цьому дослідженні прислів'я англійської та української мов розглядаються крізь призму проблеми адекватності та еквівалентності перекладу у художньому дискурсі.

Мета дослідження: Проаналізувати специфіку перекладу українських та англійських прислів'їв у художніх текстах на матеріалі романів «Солодка Даруся» та «Гаррі Поттер», зосередившись на поняттях адекватності та еквівалентності, з метою визначення можливих труднощів, що можуть

виникати в процесі перекладу та пошуку ефективних перекладацьких стратегій для їх подолання.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність прислів'я як елемента мовної картини світу та визначити його функції в художньому тексті.
2. Проаналізувати поняття адекватності та еквівалентності перекладу в сучасному перекладознавстві.
3. Визначити основні перекладацькі стратегії відтворення фразеологічних одиниць у художніх творах.
4. Провести порівняльний аналіз перекладу прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся».
5. Виявити труднощі, з якими стикаються перекладачі під час передачі культурно маркованих одиниць, та описати шляхи їх подолання.
6. Розробити комплекс вправ для формування навичок адекватного перекладу прислів'їв у майбутніх перекладачів.

Об'єкт дослідження: Переклад фразеологічних одиниць, зокрема прислів'їв, у художній літературі.

Предмет дослідження: Перекладацькі стратегії відтворення прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» і «Солодка Даруся» з урахуванням категорій адекватності та еквівалентності.

Матеріал дослідження: Прислів'я, виявлені у текстах оригіналу та перекладу романів «Гаррі Поттер» (англійська/українська) та «Солодка Даруся» (українська/англійська), а також відповідні перекладені фрагменти, що демонструють різні способи передачі паремійних одиниць.

Методи дослідження

- **Критичний аналіз літературних джерел**

- **Порівняльний аналіз** – для виявлення відповідностей та відмінностей у перекладі прислів'їв.
- **Метод контекстуального аналізу** – для дослідження функціонування прислів'їв у художньому тексті.
- **Дескриптивний метод** – для опису перекладацьких стратегій та способів трансформації.
- **Класифікаційний метод** – для систематизації типів перекладу (адекватний, еквівалентний, дослівний, адаптований тощо).
- **Метод лінгвокультурного аналізу** – для дослідження культурної специфіки прислів'їв у контексті вихідної й цільової мов.

Актуальність дослідження полягає в тому, що переклад художньої літератури є ключовим засобом передачі національної культури в умовах сучасної міжкультурної комунікації. Прислів'я, як носії народної мудрості та етнокультурної інформації, створюють особливі труднощі в перекладі через метафоричність, емоційність і культурну зумовленість. Дослідження та аналіз способів їх перекладу дозволяє глибше зрозуміти механізми міжмовної трансформації та сприяє розвитку перекладознавчої теорії й практики.

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування її результатів у перекладацькій діяльності, зокрема при роботі з фразеологічно насиченими художніми текстами. Запропоновані у дослідженні класифікація перекладацьких стратегій, порівняльний аналіз підходів до перекладу українських і англійських прислів'їв, а також конкретні рекомендації можуть бути використані: у практиці художнього перекладу як орієнтир для прийняття перекладацьких рішень; у навчальному процесі – як навчальний матеріал для курсів з теорії та практики перекладу,

фразеології, лінгвокультурології; у подальших наукових дослідженнях, присвячених проблемам передачі культурно маркованих одиниць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'Ь

1.1. Прислів'я як елемент мовної картини світу

Багато сучасних дослідників схилиються до того, що прислів'я є цінним фольклорним матеріалом, вони дають змогу проникнути в глибину мовної символіки й здатні регулювати правила поведінки людини в нових реаліях навколишнього світу. Про це свідчить те, що прислів'я активно досліджуються в межах міждисциплінарного підходу, який охоплює лінгвістику, фольклористику, психологію, етнографію та інші галузі.

Перш ніж розглянути особливості українських та англійських прислів'їв, варто дати визначення цьому поняттю.

Прислів'я – це складні мовні утворення, що розглядаються з кількох різних кутів зору. З одного боку, – це одиниці фразеології, стійкі, відтворювані у відповідних комунікативних ситуаціях сполучення слів, з іншого, – короткі й образні одиниці фольклору, що розглядаються дослідниками як результат колективного досвіду, як синтез колективного мислення. Вони є також специфічним способом мовної репрезентації осмислення світу. У прислів'ях виразно відбито все різноманіття народного життя: від радості до печалі, від мужності до страху, від працьовитості до ліні, від правдивості до обману, від кохання до ворожнечі. Все це відображено у влучній словесній формі. Ці мовні одиниці стали предметом наукових досліджень цілої низки вчених, зокрема (А. Вітренко 2012, К. Гудзик 2004, Р. Зорівчак 1983, А. Качан 2002, В. Сиротків 1987, Л. Тараненко 2003 тощо) [7; 26; 56].

К. Дворова пропонує таке визначення: «Прислів'я – це влучний, образний вислів, часто ритмічний, який віддзеркалює суть якого-небудь процесу чи явища, та має повчальний зміст» [18].

Завершена самотійна фраза – одна з характерних ознак прислів'я. Правдивість цього твердження не викликає жодних сумнівів, адже не кожне народне висловлювання зберегло актуальність крізь роки. Прислів'я вирізняються простотою мови – в них немає складної лексики чи незрозумілих понять. Вони народжені простими людьми і звернені до них же. Ці вислови є лаконічними, чіткими та переконливими. У них закладено істину, яку важко заперечити.

Прислів'я не лише відображають певні життєві явища, а й містять у собі настанови – це можуть бути поради, застереження, схвалення або критика, що спрямовують людину у виборі поведінки. Це добре видно на таких висловах, як «*velvet paws hide sharp claws*» – «слова ласкаві, та думки лукаві», а також у прислів'ї «*an hour in the morning is worth two in the evening*» – «ранок від вечора мудріший». Те саме стосується й «*don't count your chickens before they are hatched*» – «курчат восени лічать», що нагадує про обережність у передчасних висновках [24]. Прислів'я навчає, дає поради, спрямовує та підтримує у прийнятті правильного рішення.

Прислів'я мають двокомпонентну будову: перший описує певне явище, а друга частина слугує або його запереченням, або логічним висновком чи підсумком. Це добре видно на таких прикладах: «Добре сміється той, хто сміється останнім» (застереження щодо передчасного глузування); «Любиш кататися, люби й саночки возити»; «Хто рано встає, тому Бог подає»; «*you can take the horse to the water, but you can't make him drink*» – (український переклад «ви можете привести коня до води, але не можете змусити його пити») [15].

З погляду структурної будови прислів'я зазвичай зараховують до текстів малої форми фольклору. У науковій літературі їх також описують як нетипові тексти малої форми [31, с. 4] або як малі літературно-художні жанри. До цієї групи дослідники включають афоризм, міні-казку, прислів'я, байку, загадку, та інші подібні утворення [20, с. 84; 60, с. 23].

Стосовно визначення мовного статусу прислів'я, то найдоцільніше буде вживати саме визначення «нетиповий текст малої форми» або «текст малої форми» [19, с. 178].

Що стосується жанрової характеристики прислів'я як тексту малої форми, О. Корень відзначає, що йому притаманне єдність поетичної форми і побутового застосування [31, с. 10].

Процес утворення прислів'їв є тривалим, тому неможливо точно визначити час їх виникнення. Прислів'я та приказки мають надзвичайно різноманітні витоки, і зазвичай їх авторів визначити неможливо. Висловлювання стає прислів'ям лише тоді, коли воно здобуває визнання серед простих людей і стає частиною народної мудрості. З плином часу прислів'я або приказка інтегрується в колективну свідомість суспільства [9, с. 44].

Найстарішими за походженням вважаються ті висловлювання, в яких збереглися риси дохристиянського світогляду, такі як анімізм, тотемізм та зооморфізм. Вони є відлунням давніх обрядів і магічних практик (замовлянь, ворожінь), а також стародавніх вірувань і забобонів. Ознаки анімізму можемо знайти в прислів'ях, що пов'язані з душею людини та наділенням душевними властивостями неживих предметів. Так, зустрічаються вирази на кшталт «*як тіло без душі*», «*душа втекла в п'яти*», «*вкрасти душу*», «*залізити в душу*», «*витрясти душу*» та інші [35, с. 533]. Крім того, у прислів'ях помітні сліди

язичницького багатобожжя, наприклад: *«який бог намочив, такий і висушить»* [35, с. 533].

Декілька висловів мають коріння в давніх магічних обрядах. Наприклад, вираз *«заговорювати зуби»* походить від обряду замовляння зубного болю. Вираз *«перемивати кісточки»* бере початок від практики перепоховання померлих, під час якого кістки очищали, а також від процесу омивання кісток у жертвних могильниках, де їх використовували для ворожінь та різних ритуальних обрядів. Зазвичай ті люди, які здійснювали цей ритуал, вживали міцні напої, тому часто говорили багато зайвого.

У прислів'ях часто можна знайти відображення магії чисел, таких як 3, 7, 13, 100, які мали особливе сакральне значення в давніх віруваннях. Наприклад, вислів *«Сім разів відмір, а один відріж»* вказує на важливість обережності та ретельності, що пов'язано з числом 7, яке традиційно вважалося числом удачі і завершення в багатьох культурах. Також існують вислови, що мають зв'язок з давніми забобонами. Наприклад вислів *«сказав би слівце, та піч у хаті»* відображає віру в те, що піч є місцем існування духів дому, родинного вогню.

Чимало паремій походить із обрядової діяльності [42, с. 174]. Зокрема, весільні обряди зумовили появу висловів на кшталт *«розплести косу»*, *«сидить, як засватана»*, *«подати рушники»*, *«зав'язати хустку»*, а також *«підсунути гарбуза»* та *«годувати гарбузами»* – останні свідчать про відмову при сватанні. З похоронними обрядами пов'язано висловлювання *«врізати дуба»* (оскільки труни традиційно виготовляли з дуба). З календарних обрядів виник вираз *«убратися в колодки»*, що бере свій початок зі святкування Колодія, традиційного свята для молодих хлопців [35, с. 534].

Багато прислів'їв сформувалося під впливом пізніших жанрів фольклору. Зокрема, з пісень походять вислови на кшталт *«Сам п'ю, сам*

гуляю, сам стелюся, сам лягаю», «А в козака кудрі в'ються, а в дівчини сльози ллються», «А в суботу на роботу – то хай іде мама, а в неділю на музику – то вже піду сама»; з байок – «Вовкові овечі сльози», «Добрый борицк, та малий горицк», «Пожалів вовк кобилу, лишив тільки хвіст та гриву»; із демонології – «До чорта в зуби», «Продав чорту душу», «Вовкулака, а не людина», «В чорта на кулічках»; із анекдотів – «Бачили, очі, що купували – їжте, хоч повилазьте», «Не мала баба клопоту – купила порося», «Купити kota в мішку»; із казок – «Хто не робить, той не їсть», «Скоро казка мовиться, та нескоро діло робиться», «За тридев'ять земель», «За царя Хмеля, коли було людей жменя»; із легенд – «І ззаду знать, що Хомою звать», «Товчеться, як Марко по пеклу»; із народних оповідань – «Кожен коваль свого щастя», «На злодієві шапка горить» [35, с. 535].

Проте існує окрема група прислів'їв, які сформувалися незалежно від інших форм фольклору, і шляхи їх виникнення можуть бути різноманітними. Наприклад, чимало прислів'їв постало зі щоденних спостережень за довколишнім світом. Частина з них виросла з уявлень про поведінку тварин, що відображено у висловах *«на задніх лапах»*, *«битися, як риба об лід»*, *«як кіт із псом»*, *«закусити вудила»*, *«мовчати, як риба»*, *«як мухи до меду»* тощо; та природними явищами, що відбито у висловах на кшталт *«причепився, як реп'ях до кожуха»*, *«з великої хмари малий дощ»*, *«яблуко від яблуні далеко не падає»*, *«нема диму без вогню»*, *«вода камінь точить»* тощо [35, с. 535].

Велика кількість паремій виникла в процесі розвитку ремесел і соціальних відносин. Ці вислови з'явилися порівняно пізно і переважно відображають реалії побуту та матеріального світу. Вони стосуються різних аспектів повсякденного життя: *«найшла коса на камінь»*, *«передати куті меду»*, *«clin клином вибивають»*, *«все перемелеться»*, *«товкти воду в*

ступі», «*на один кшталт*» або «*на один штиб*» (з чоботарства), «*урвалася нитка*», «*на один аришин*» (з кравецької справи); «*і кінці в воду*» (про линви, що падають у воду, коли човен відштовхується від берега) «*вивести на чисту воду*» (колись рибу піднімали, щоб не заплутати сітки у водоростях) та інші [35, с.536].

Деякі прислів'я та приказки походять від різних історичних періодів або подій: «*пропав, як швед під Полтавою*», «*козак з бідною, як риба з водою*», «*степ та воля – козацька доля*», «*не розуміє, як турок*», «*свої люди – не татари, не дадуть пропасти*», «*Добриня хрестив мечем, а Пуцята – огнем*», «*пусто, як Мамай пройшов*», «*гість не в пору – гірше татарина*» тощо.

У деяких прислів'ях збереглися відголоски древніх законів та звичаїв: Наприклад, вислів «*з ним каші не звариш*» веде свій початок від давнього звичаю: у Київській Русі два ворожі війська збиралися і варили спільну кашу, як знак мирного договору, а на окремих територіях схожий обряд побутовував при укладанні шлюбу); Вираз «*піднести печеного рака*» колись слугував знаком відмови. А такі фрази, як «*залити за шкіру сала*» чи «*здерти шкіру*», відсилають до колишніх форм покарань та катувань. Окремі приказки також свідчать про міжнаціональні взаємини та впливи, як, наприклад, вислів «*підсунути свиню*», що виник у зв'язку з історичними контактами українців і мусульман, яким заборонено їсти свинину, і їм підсували це м'ясо, щоб з них насміхнутися [35, с. 536].

Найближчими до сьогодення вважаються прислів'я, які відображають соціальні явища, суспільні взаємини та абстрактні поняття: «*де двоє б'ються – третій користує*», «*як замість судді гроші, не чекай правди*», «*срібло-злото заведе в болото*», «*за добре діло стій до кінця сміло*», «*один за всіх і всі за одного*», «*правда і в морі не потоне*», «*доля чумацька гірка, щастя*

щербате» та інші [35, с. 536]. Новітній пласт українських прислів'їв формують вислови, які стосуються моральних якостей людей, психічних станів та подібних тем: «краще з мудрим загубити, ніж з дурним знайти», «сльозами горю не допоможеш», «що в тверезого на думці, те в п'яного на язиці», «совість спати не дає» та інші.

Помилково вважати, що прислів'я є абсолютно незмінним жанром, яке залишається практично незмінним і стійким до будь-яких впливів. Аналіз наведених прикладів демонструє, що даний жанр вирізняється особливою відкритістю до впливів і запозичень із різних аспектів життя людини, і з часом він збагачується новими видами, темами та художніми засобами.

Варто нагадати, що прислів'я та приказки беруть свій початок у народній творчості, і їхнім першоджерелом є колективний розум народу. Як приклад можна навести англійський вислів: «*Bite off more than one can chew*» – що означає «взяти в рот більше, ніж можеш проковтнути». Однак, на жаль, джерело походження багатьох висловів є повністю втраченим.

Чимало висловів, у яких узагальнено практичний досвід, також поступово перетворюються на прислів'я. Наприклад прислів'я: «*Make hay while the sun shines*» (укр. “Коси сіно, поки світить сонце”). Його виникнення пов'язане з досвідом сільськогосподарської праці, і безсумнівно, кожен фермер інтуїтивно розуміє правильність цієї ідеї, але не завжди вважає за потрібне висловлювати її саме так. Однак, з плином часу, коли сотні людей неодноразово передавали цю думку у різних формулюваннях, через численні варіації та переосмислення, вона зрештою знайшла свою сталу форму і стала відомим прислів'ям. Аналогічно, проте ґрунтуючись вже на реальному досвіді ведення господарства та економічних взаємин між людьми, поступово виникло прислів'я «*Don't put all your eggs in one basket*» («Не став усе на одну карту», «Не клади всіх яєць в один кошик») [27].

В загальному, вчені вважають, що значна частина абстрактних прислів'їв виникла завдяки людям з високим рівнем освіти, що прагнули передати дух епохи, особливості людських стосунків і сутність людської природи. Яскравим прикладом цього є вислів "*The end justifies the means*" (укр. «Мета виправдовує засоби»), що виник на ґрунті теологічної доктрини XVII століття; подібним чином, вислів «*The wish is father to the thought*» («Чого хочеться, тому віриться») належить імператору Юлію Цезарю, а вираз «*A soft answer turns away wrath*» («Ласидна відповідь гнів відвертає») запозичений із Біблії [9, с. 42]. Слід зауважити, що ці вислови спершу довгий час існували в усній традиції, набувши письмової форми лише значно пізніше.

Можна вважати, що кожне прислів'я виникло завдяки конкретній людині за певних обставин. У фольклористиці існує кілька поглядів на виникнення прислів'їв і приказок, які умовно можна поділити на дві основні теорії. Найпоширенішою є теорія, заснована на матеріалістично-історичному підході до вивчення фольклору, яка стверджує, що прислів'я виникли через бажання людей організувати трудовий досвід у словесні форми, що найкраще запам'ятовувалися. Проте не можна погодитися з тим, що прислів'я творяться народом так само, як і твори інших жанрів. Складно уявити і те, що життєвий досвід свідомо вкладався в певні легко засвоювані й відтворювані мовні конструкції. Друга теорія, яку обстоюють дослідники міфологічної школи фольклористики, видається більш природною. Згідно з нею, прислів'я розглядаються як «фрагменти» інших жанрів фольклору – пісень, казок, замовлянь, легенд, байок та ін.

Отже, знання етимології та походження паремій дає змогу простежити час їх появи, виявити асоціативні зв'язки, історичні впливи й загалом простежити еволюцію всього жанру [39, с. 255].

Немає такої історичної епохи, коли б жанр прислів'я переживав занепад. Вони завжди були частиною народної культури, зберігаючи свою актуальність. Одним із найбільших чинників, що сприяли їх збереженню, став розвиток писемності. Прислів'я можемо знайти вже в найдавніших літературних пам'ятках, таких як Руський Літопис та інші рукописи. Великого впливу на формування народних прислів'їв набуло поширення Біблії у якому афористичні вислови мудрості не лише органічно інтегруються в текст, а й формують окремі книги, зокрема «Книгу приповістей Соломонових», частини «Книги Йова» та «Книгу Псалмів».

З розвитком української літератури зв'язок між нею та усною народною творчістю ще більше поглибився. Письменники черпали образи та ідеї для своїх творів з народної мудрості, а їхні вдалі афоризми ставали масовими. Так, Г. Сковорода у своїх філософських і поетичних творах нерідко використовує фольклорні вислови, а окремі з власних висловлювань філософа також набули статусу крилатих, наприклад: «Всякому городу нрав і права» та «Ой ти пташко жовтобоко, не клади гнізда високо».

Прислів'я є невід'ємною частиною української літератури, починаючи з найдавніших пам'яток письма. Їх можна зустріти у «Ізборниках Святослава», «Повчанні Володимира Мономаха», «Слові о полку Ігоревім», «Повісті минулих літ», «Руській правді», у літописах Грабянки та Величка, а також у «Історії Русів» та інших джерелах. У творах нової літератури важко знайти автора, який би не вдавався до використання прислів'їв. Починаючи з «Енеїди» І. Котляревського і до сучасників прислів'я слугують для опису персонажів, для оцінки подій з боку автора, для передачі народної мови, національного колориту, та для того, щоб підкреслити мудрість народу [35, с. 548].

В англійській мові існує безліч фразеологічних виразів, прислів'їв та приказок. Їх часто можна побачити в творах літератури, газетах, фільмах, на радіо та телебаченні, а також почути в повсякденному спілкуванні британців, американців, канадців австралійців тощо. Англійські фразеологізми є надзвичайно різноманітними та досить складними для тих, хто опановує цю мову.

Багато англійських прислів'їв і приказок беруть свої корені у Священному Писанні. Так як Святе Письмо перекладено з івриту, його зміст і вислови відображають погляди старосврейського суспільства. Священну Книгу читали з давніх-давен, і тому багато її висловів з часом увійшли до колективної людської свідомості й стали невід'ємною частиною культурного спадку. Прикладами таких висловів є: «*The spirit is willing, but the flesh is weak*» та «*You cannot serve God and mammon*». Однак є й такі вислови, що виникли з біблійних текстів, проте з часом зазнали певних видозмін: «*You cannot make bricks without straw*», «*Spare the rod and spoil the child*» та інші [61].

Професійна термінологія виступає ще одним значущим джерелом англійських прислів'їв. Багато термінів та професіоналізмів з різних галузей діяльності поступово набувають загального вжитку та перетворюються на стійкі вирази [19]. Так, наприклад, «*Draw smb's fire*» з воєнної термінології означає «*привернути вогонь на себе, стати мішенню для нападу*», а вираз «*come up to the scratch*» зі спортивного середовища позначає «*бути готовим до боротьби*».

Використання прислів'їв досягло свого розквіту за часів Шекспіра. Твори цього письменника поступаються за кількістю фразеологізмів лише Біблії, значно збагативши англійську мову. У науковій літературі такі вирази зазвичай позначають як «шекспіризми». В більшості випадків подібні

вислови зустрічаються в шекспірівських творах лише одноразово, проте саме завдяки цьому вони зберегли свою первісну форму й стали стійкими фразеологізмами. Так, у п'єсі «Король Генріх IV» трапляється вислів «*Eat somebody out of house and home*» – «розорити когось, живучи за його рахунок», а в трагедії «Макбет» – «*The be-all and end-all*», тобто «те, що заповнює все життя».Цитати Шекспіра, що стали численними, мали величезний вплив на лексику англійської мови і продовжують залишатися актуальними.

Чимало прислів'їв традиційно пов'язують із ім'ям Шекспіра, хоча, найімовірніше, він лише зробив їх широко відомими. Як приклад можна навести вислів: «*Brevity is the soul of wit*» – «Стислість – сестра таланту».Деякі з відомих англійських прислів'їв є переосмисленими або зміненими формами шекспірівських висловів. Наприклад, фраза «*Cowards die many times before their deaths*» («Боягузи вмирають багато разів») чи вислів «*He jests at scars that never felt a wound*» («Той, хто не знає болю, сміється з чужих ран») з часом набули самостійного життя у мові.

У сучасній англійській мові багато шекспірівських висловів зазнали трансформацій. Наприклад, фраза з «Короля Генріха IV» – «*the better part of valour is discretion*» («скромність – найкраща частина хоробрості») – сьогодні уживається у зміненій формі: «*Discretion is the better part of valour*». А вислів із «Макбета» – «*at one fell swoop*» – набув скороченого варіанту «*at one swoop*», що також увійшов у повсякденне мовлення [50].

Варто зазначити, що не лише Шекспір, активно використовував прислів'я. Такі англійські письменники, як Дж. Байрон, Дж. Мільтон та інші, також послуговувались ними у своїй творчості. Ці висловлювання з літературних творів іноді стають частиною народної мудрості, однак не завжди переходять в статус прислів'їв, залишаючись десь посередині між

цитатою та прислів'ям. Прикладом цього є вислів С. Джонсона: «*No man but a blockhead ever wrote except for money*» [65]. Вищенаведені приклади свідчать про безперервний розвиток прислів'їв як жанру.

В англійських прислів'ях своє відображення знайшов і характер цього народу. Образ англійця традиційно асоціюється з людиною сильної волі, високої самоповаги та глибокого відчуття особистих меж. Для неї надзвичайно важливо зберігати незалежність і не допускати втручання у власне життя. Такий тип мислення виражає прислів'я: «*A good name is better than riches*» – «Добре ім'я краще за багатство». Не менш промовисто це підкреслює й інший народний вислів – «*My home is my castle*» («Мій дім – моя фортеця») [9, с. 44], що втілює ідею самодостатності та приватності, властиву англійській ментальності.

Англійців часто характеризують як націю, схильну до компромісів і поміркованості. У їхній культурі провідне місце посідають тактовність, врівноваженість і повага до чужих кордонів. Імовірно, така поведінкова модель сформувалася під впливом природних та географічних умов. Цю рису відображає прислів'я: «*Live and let live*» – «Сам живи й іншим не заважай».

У спілкуванні англійці зазвичай демонструють стриману ввічливість і шанобливе ставлення до співрозмовника, підкреслюючи тим самим свою повагу. Цю рису добре ілюструє народна мудрість: «*Don't look a gift horse in the mouth*» – «Дарованому коню в зуби не дивляться».

Характерною рисою мешканців Великобританії завжди була практичність і обережність. Англійці вирізняються здатністю діяти рішуче, коли для цього складаються сприятливі умови. Цю рису добре відображає прислів'я: «*Never put off till tomorrow what you can do today*» – «Ніколи не відкладайте на завтра те, що можна зробити сьогодні». Його часто використовують із легкою іронією, наголошуючи на важливості вчасного

виконання справ, а не їх відкладання. Подібну ідею передають і вислови: «*Business is business*» – «Справи є справи» та «*Procrastination is the thief of time*» – «Зволікання – злодій часу».

Мінлива погода Британських островів є однією з найпоширеніших тем для обговорення серед англійців, тому вони часто використовують її як метафору для порівняння різних подій і явищ. Це дозволяє зрозуміти, що елементи дощу (rain) і сонця (Sun) складають основу багатьох прислів'їв, оскільки саме такі погодні умови, як постійні дощі з короткочасними проясненнями, еклімаптичною особливістю місцевості: «*Save it for a rainy day*» – «Збережіть це на чорний день»; «*After a storm comes the calm*» – «Після бурі приходить тиша»; «*One cloud is enough to eclipse the Sun*» – «Одна хмаринка може світло сонця затуляти»; «*Any port in a storm*» – «У бурю – будь-яка гавань придатна» [2]; «*If there were no clouds, we should not enjoy the Sun*» – «Чим ніч темніша, тим яскравіші зірки».

Англійське суспільство також характеризується прагненням досягти вищого статусу в соціальній ієрархії, що заохочується і підтримується. Велике значення надається грошам, оскільки вони є основою особистої нехалежності: «*A fool and his money are soon parted*», «*Time is money*», «*In for a penny, in for a pound*», «*The more, the merrier*». Але поряд з ними існують такі прислів'я як: «*They are rich, who have true friends*», «*Better to be without gold than without a friend*» [9, с. 44]. Вони вказують нам на те, що попри всі переваги грошей, англійці також високо цінують дружні відносини.

Отже, підсумовуючи вищесказане, слід підкреслити, що, за думкою науковців, більшість прислів'їв створюється самим народом. Їхні джерела включають народні пісні, казки, байки та анекдоти. Багато прислів'їв були популяризовані або створені відомими письменниками та поетами. Іншими важливими джерелами є запозичення з інших мов, а також з Біблії. До того

ж, з часом народні та літературні джерела зливаються в єдине ціле. Всі вищенаведені фактори виникнення фразеологізмів притаманні як англійській, так і українській мовам, що повинно бути враховано при аналізі особливостей їх перекладу.

1.2.Основні концепти перекладу: адекватність та еквівалентність.

Специфіка перекладу полягає в тому, що цей процес передбачає заміну тексту оригіналу текстом перекладу, при цьому зберігаючи його зміст і стиль. Однак через лексичні, граматичні та культурні відмінності між мовами, досягнути повної відповідності неможливо. Враховуючи ці складнощі, при перекладі часто застосовуються поняття «адекватність» і «еквівалентність», які вказують на рівень відповідності між оригінальним текстом і перекладом. Деякі вчені розглядають ці терміни як синоніми, інші вважають їх взаємно поглинаючими, а деякі – як поняття, що виключають одне одного. Наприклад, О. І. Чердніченко наполягає на розрізненні термінів, незважаючи на певну співвіднесеність. Таким чином, поняття «адекватність» і «еквівалентність» хоч і взаємопов'язані, проте мають дещо різні значення у процесі перекладу будь-якого тексту та відіграють нормативно-оціночну роль.

Основною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності. Під адекватністю розуміється повна передача змісту оригінального тексту з одночасним дотриманням функціонально-стилістичної відповідності. За твердженням Ю. Найди, надмірне прагнення досягти еквівалентності може призвести до значного відхилення від вихідного тексту.

Адекватність означає таке співвідношення між оригіналом і перекладом, при якому враховується конкретна мета перекладацької діяльності. Текст вважається адекватно перекладеним, якщо виконується

хоча б одна з наступних умов: по-перше, усі терміни та їх комбінації передано коректно; по-друге, переклад сприймається фахівцем як цілком зрозумілий і не викликає у нього жодних уточнень чи зауважень до перекладача.

На думку Є. О. Поповича, адекватним можна вважати той переклад, де повністю або майже повністю збігаються стилістичні категорії оригіналу і перекладу .

Як зазначає В. Балахтар: «адекватний переклад – це відтворення єдності змісту і форми оригіналу за допомогою засобів іншої мови. Адекватний переклад враховує і змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм. Він є точним і без усіляких неприпустимих перекручень»[3]. Через те, що поняття адекватності має оціночний характер, доцільно розглянути також поняття повноцінності перекладу.

Під повноцінністю перекладу розуміють здатність відтворити у перекладі співвідношення змісту і форми, притаманне оригіналу. Це може досягатися як шляхом передачі формальних особливостей тексту, якщо це дозволяють ресурси мови перекладу, так і шляхом створення функціональних еквівалентів. Повноцінний переклад забезпечує рівновагу між цілим текстом і його окремими елементами, відображаючи специфіку як змісту, так і форми твору. Слід зауважити, що дослівна передача окремих елементів не гарантує збереження цілісності, адже остання є результатом взаємодії цих частин як єдиної системи. Таке розуміння адекватності залишається актуальним і в сучасній теорії перекладу [3].

Одне з основних завдань перекладача полягає у створенні перекладу, який би відповідав критеріям адекватності. Згідно з теоретичними положеннями фахівців, адекватність перекладу можна оцінювати за чотирма

основними параметрами: передача семантичної інформації, емоційно-оціночного забарвлення, експресивної складової та естетичного змісту.

У випадку, коли семантична структура образу в оригіналі точно відтворена, мовою перекладу створюється відповідний образ зі збереженням його смислового навантаження, що виконує номінативну функцію. Розглядаючи питання відтворення експресивної інформації засобами перекладу, слід зазначити, що в англійській та українській мовах спостерігається певний ступінь збігу у вживанні лексичних одиниць у переносному значенні. При цьому рівень експресії часто зберігається незалежно від виду лексичної трансформації, застосованої для передачі образності.

Слід зауважити, що термін «адекватність перекладу» нерідко трактується занадто буквально. Через те, що слово «адекватний» у загальному вжитку асоціюється з поняттями «ідентичний» або «тотожний», у перекладознавстві часто надають перевагу терміну «еквівалентність», що підкреслює «рівнозначність». Утім, обидва поняття – як адекватність, так і еквівалентність – покликані описати рівень відповідності між оригінальним текстом і його перекладом. І хоча ідеальним вважається повне тотожне відтворення змісту, на практиці досягти цього майже неможливо.

Еквівалентність перекладу залишається однією з ключових цілей діяльності перекладача. Вона передбачає максимально повне відображення змісту оригіналу, і зазвичай фактична схожість між змістовими складовими вихідного тексту та перекладу є досить високою.

Еквівалентність слугує підґрунтям для досягнення комунікативної рівноцінності, яка, у свою чергу, визначає сам факт існування перекладеного тексту як такого. Під еквівалентністю перекладу розуміють таку передачу змісту оригіналу, за якої відтворюється сукупність інформації, закладеної в

тексті, зокрема його емоційні, стилістичні, образні та естетичні функції. Відтак, поняття еквівалентності є ширшим за поняття «точності перекладу», яке зазвичай обмежується лише передачею предметно-логічного змісту оригіналу. Інакше кажучи, норма еквівалентності передбачає максимальну орієнтацію на оригінал.

Український мовознавець Ю.Жлуктенко вважає, що під еквівалентністю треба розуміти максимальну ідентичність усіх рівнів змісту оригіналу і перекладу. Він також зазначав, що досягнення еквівалентності на кожному з нижчих текстових рівнів обмежується необхідністю забезпечити еквівалентність на вищих рівнях, а обов'язковою для всіх рівнів перекладу є максимальна еквівалентність на рівні мети комунікації. Тобто, еквівалентність враховує не лише семантику тексту, або зміст, але й його прагматику, те для чого цей зміст.

В.Балахтар наводить таке визначення: «еквівалентність означає відношення між вихідним та кінцевим текстами, які виконують аналогічні комунікативні функції в різних культурах» [3].

Відомий лінгвіст Г. Мірам пропонує загальноприйнятну класифікацію типів еквівалентності, серед яких вирізняють синтаксичну, семантичну (компонентну й денотативну), а також прагматичну еквівалентність [40].

Міжмовна еквівалентність вважається одним із ключових і водночас найскладніших аспектів теорії перекладу, оскільки саме рівень відповідності між оригінальним та цільовим текстами дозволяє оцінити якість і точність перекладу. Багато науковців в Україні та за кордоном визначали питання перекладацької еквівалентності як одне з ключових у теорії перекладу та присвячували йому значну частину своїх досліджень [64].

Згідно О. Іванової, у теорії перекладу еквівалентність визначається як «забезпечення максимально можливої відповідності між оригінальним

текстом і перекладом у змістовому, семантичному, стилістичному та комунікативно-функціональному аспекта» [25]. Водночас необхідно наголосити, що еквівалентність між оригіналом і перекладом передбачає, перш за все, однакове сприйняття і розуміння інформації, що відображена в тексті, в тому числі й тієї, яка впливає не лише на свідомість, але й на почуття сприймаючого суб'єкта. При цьому йдеться як про експліцитно представлені елементи змісту, так і про імпліцитні, що належать до підтексту. Еквівалентність перекладу значною мірою визначається також контекстуальними умовами створення оригіналу та обставинами його відтворення в мові перекладу [25].

Таке трактування еквівалентності відображає її багаторівневий і комплексний характер, що охоплює семантичні, структурні, функціональні, комунікативні, прагматичні, жанрові та інші параметри. Усі ці характеристики, за можливості, мають бути збережені у перекладі, проте ступінь їх реалізації варіюється залежно від типу тексту, умов перекладацької діяльності та обраної стратегії перекладу.

Еквівалентність перекладу оригіналу завжди є поняттям відносним, а рівень цієї відносності може суттєво різнитися. Ступінь наближення перекладу до оригіналу залежить від цілого ряду чинників: кваліфікації та майстерності перекладача, специфіки зіставляваних мов і культур, історичної епохи створення оригінального та перекладного текстів, способу перекладу, а також жанрових особливостей тексту.

Розрізняють два типи еквівалентності: потенційно досяжну та перекладацьку еквівалентність. На думку В. Яблочнікової, потенційно можлива еквівалентність полягає в тому, щоб забезпечити максимально можливу близькість змісту двох текстів різними мовами, наскільки це дозволяють особливості кожної мови[64]. У свою чергу, Перекладацьку

еквівалентність розуміють як фактичну наближеність змісту перекладу до оригіналу, якої перекладач досягає у процесі роботи. Її межу становить той максимально можливий, зумовлений мовними чинниками, рівень збереження змісту першотвору в перекладеному тексті [64]. Водночас у кожному конкретному перекладі змістова близькість до оригіналу може бути різною, оскільки наближення до максимальної еквівалентності відбувається різними шляхами і в різних ступенях.

Проблема оцінки якості перекладу неможлива без використання певного критерія. Оскільки переклад є багатогранною діяльністю, його оцінка часто здійснюється з різних точок зору. Зокрема, Ю. Найда пропонує розрізняти два типи еквівалентності перекладу: формальну та динамічну [92]. Формальна еквівалентність передбачає, що перекладач намагається максимально точно відтворити повідомлення оригіналу, зберігаючи його структуру та елементи. Це включає передачу форми та змісту тексту в найбільш точному вигляді, при цьому зберігаючи всі складові компоненти оригіналу.

Що стосується динамічної еквівалентності, то в даному випадку перекладач зосереджується на створенні такої ж комунікативної взаємодії між перекладом і його читачем, яка існувала між оригіналом і споживачем-носієм мови. Для такого типу перекладу важливо досягти природності вираження, де засоби вираження вибираються так, щоб читач, сприймаючи текст, не виходив за межі свого культурного контексту. Це, в свою чергу, призводить до того, що структурно-формальний аспект оригіналу втрачає своє первинне значення.

Таким чином, адекватність перекладу передбачає відтворення стилістичних та емоційно-експресивних особливостей першотвору, тоді як еквівалентність зосереджується на тому, щоб перекладений текст відповідав

визначеним характеристикам, закладеним у вихідному повідомленні. Іншими словами, еквівалентність відображає Іншими словами, еквівалентність відображає відношення результатів двох комунікативних актів – початкового та відтвореного, і завжди прагне до ідеального еталону; вона передбачає вичерпну передачу змісту оригіналу на всіх семіотичних рівнях та у повному обсязі його функцій, або щодо окремого семіотичного рівня [3] – первинного і вторинного, і завжди прагне до ідеального еталону; вона передбачає повне й багаторівневе передання змісту оригіналу, охоплюючи всі його семіотичні рівні та функції або ж окремі з них [3].

1.3.Особливості перекладу фразеологічних одиниць

Згідно визначення А. Загнітка, фразеологічна одиниця (вона ж «фразеологізм» або «фразема» – це «усталене словосполучення, стійку мовну конструкцію, що функціонує як неподільний і цілісний за своїм значенням вислів» [22, с. 102].

Основними труднощами у процесі перекладу прислів'їв та інших фразеологічних одиниць, є те, що вони – своєрідне відображення картини світу, світогляду, цінностей і культурних традицій свого народу. Праця перекладача полягає в тому, щоб віднайти найбільш адекватний для розуміння реципієнта переклад, тобто дібрати найбільш вдалий відповідник для прислів'я в мові перекладу [7].

Труднощі при перекладі фразеологізмів зумовлені ще й тим, що, одне й те саме сполучення слів, може бути водночас і вільним і сталим. Наприклад, словосполучення «the neighbor boy» можна перекласти українською мовою як «сусід», «хлопчик, який живе в сусідньому будинку», так і «звичайний хлопець», «такий самий, як і багато інших». Відтворюючи такі фраземи, перекладач повинен розібратися, чи є вони сталими, чи ні.

При виборі адекватного способу перекладу паремії необхідно враховувати складність її семантичної структури, образність та національно-культурну специфіку значення. Найбільш ефективним методом перекладу фразеологізму добір відповідної усталеної одиниці в мові перекладу, якщо вона існує, як-от відповідник «in seventh heaven», який у українській мові передається виразом «бути на сьомому небі від щастя». Проте кількість повних фразеологічних відповідників у мові перекладу зазвичай обмежена. Найчастіше це так звані інтернаціональні фразеологізми. Іноді трапляється, що фразеологізм переходить з однієї мови до іншої через запозичення, де набуває іншого значення, що призводить до виникнення «фальшивих друзів перекладача», які схожі за формою, але відрізняються за змістом. [31, с. 81].

Наприклад, англійський вираз «to lead by the nose» та український «водити за носа» формально подібні, однак їхні значення не збігаються: у англійській мові цей фразеологізм передає ідею повного контролю над людиною, тоді як в українській – означає введення в оману [58].

У рідкісних випадках лексичне значення ідіоматичних виразів може збігатися з їхнім прямим, тобто непереносним значенням, що полегшує їхнє розуміння. До таких можна віднести, наприклад: «to make way» – уступити дорогу; «to die a dog's death» – померти ганебною смертю, як собака; «to receive a hero's welcome» – бути зустрінутим як герой; «wait a minute/a moment» – зачекати мить; «to tell the truth» – сказати правду; «to dust one's coat/jacket» – дати (скуштувати) пилу, добряче провчити когось (ідіома) [10].

Часто трапляється, що в мові перекладу є кілька семантично близьких (аналогічних) фразеологізмів для одного і того ж значення в мові оригіналу. Вибір найбільш підходящого варіанту для перекладу уривка повинен ґрунтуватися не тільки на семантичній близькості ідіом, але й на схожості їхньої образності, виразності і, можливо, на їхніх основних образах.

Точний переклад фразеологічних/ідіоматичних виразів залежить від деяких факторів, основними з яких є наступні:

- 1) чи має ідіоматичний вираз в оригіналі та перекладі однакове/різноманітне джерело походження;
- 2) чи збігаються в мові перекладу всі, частина або лише окремі образні компоненти;
- 3) чи є ці образи зрозумілими та прийнятними для носіїв мови перекладу;
- 4) чи може структурна форма ідіоматичного виразу бути збережена в мові перекладу без будь-яких трансформацій;
- 5) чи існує в мові перекладу усталений або хоча б частково співвідносний за значенням фразеологічний вислів.

Усіма цими та деякими іншими факторами не слід нехтувати при перекладі ідіоматичних виразів з англійської мови та на англійську. Насправді існує закономірна взаємозалежність між лексичним значенням, походженням, образністю та виразністю ідіом, з одного боку, і способом їх перекладу, з іншого [7].

Головне завдання перекладача – зрозуміти, проаналізувати й адекватно осмислити прислів'я, перш ніж дібрати адекватний спосіб його відтворення іншою мовою. Від цього безпосередньо залежить те, як сприймуть і оцінять перекладений фразеологізм реципієнти перекладу.

Проаналізувавши низку класичних і сучасних праць у галузі перекладу фразеологічних одиниць, прислів'їв і приказок (Р. Зорівчак 1983, А. Качан 2002, І. Корунець 2003), зазначимо, що існує декілька способів перекладу: добір фразеологічного еквівалента, пошук фразеологічного аналога, дослівний переклад фразеологізмів (калькування) і описовий їх переклад [23; 32, с. 182]. Найбільш складно перекласти прислів'я з декількома значеннями,

адже вони, залежно від контексту, можуть інколи набувати й протилежних значень. Переклад одиниць образної фразеології здійснюється методом контекстуальної заміни, за допомогою цілісного перетворення одиниці перекладу засобами іншої мови [7].

Розглянемо кожен зі способів перекладу детальніше:

1. Підбір абсолютних/повних еквівалентів. Досвід тривалого взаємодії народів із різними мовами засвідчує, що справжній фахівець із перекладу повинен не лише глибоко розуміти зміст оригіналу, а й упевнено користуватися фразеологічним багатством мови перекладу. При цьому перекладач має враховувати й системно-структурні особливості мови перекладу. В англійському реченні, наприклад, не допускається вживання двох заперечень одночасно, а в українській таке можливо. Втім, передати іншою мовою елементи, що глибоко вкорінені в культурі певного народу, надзвичайно складно, навіть якщо враховувати всі специфічні риси обох мов. Найкращим варіантом перекладу, безперечно, є добір ідентичної чи максимально еквівалентної фразеологічної одиниці (фразеологічний переклад) [7]. Це такий спосіб перекладу, за якого всі елементи ідіоми вихідної мови відтворюються у перекладі повністю і без будь-яких модифікацій.

У випадку, коли ідіоми мають однакове джерело в обох мовах, що розглядаються, слід використовувати переклад еквівалентами. Такими джерелами можуть бути біблійні тексти, антична література та грецька міфологія.

- Біблійна традиція дала англійській мові такі вислови, як «*to cast the first stone at one*» (перше й різке звинувачення), «*a lost sheep*» (той, хто заблукав, «загублена вівця»), «*the golden calf*» («золотий телець»/ідол), «*to cast pearls before swine*» (символ марної або недоречної щедрості), «*the ten*

commandments»(десять заповідей), а також символічні «*the thirty pieces of silver*» і «*prodigal son*» («тридцять срібняків» та «блудний син»). Їхні українські відповідники ґрунтуються на тих самих наративних джерелах, тому легко впізнаються [10];

- Античні історичні й літературні сюжети також формують спільний культурний простір. Серед них «*the dice is thrown/cast*» – «жереб кинуто» (як маркер остаточного рішення), «*an ass in a lion's skin*» – «осел у левовій шкурі» (від назви байки Езопа, символ удаваної величі) а також відомий вислів «*I came, I saw, I conquered*» – «прийшов, побачив, переміг» [10];

- Давньогрецька і ширша міфологічна традиція зробила не менший внесок у формування ідіоматики. Такі вирази, як «*Augean stables*» у значенні крайнього занедбання, «*a labour of Sisyphus*» як символ виснажливої і марної праці, «*Pandora's box*» як образ джерела численних лих, а також «*the Trojan horse*» як позначення прихованої небезпеки, мають усталені відповідники в українській мові й перекладаються без істотних семантичних змін («авгієві стайні», «сізіфова праця», «схринька Пандори» та «троянський кінь») [10].

Багато абсолютних еквівалентів походять із сучасних літературних або історичних джерел, що стосуються різних мов (переважно французької, іспанської, данської, німецької, італійської, арабської). Англійська мова: «*Time is money*» – час – це гроші; «*self made man*» – людина, яка зробила себе сама; «*my house is my castle*» – мій дім – моя фортеця. Франц.: «*the game is worth the candle*» – гра варта свічок; нім. «*da ist der Hund begraben*» – ось десобакапохований [10].

Аналізуючи пропонований спосіб перекладу, зазначимо, що в цьому випадку маємо повні еквіваленти. Тут можна говорити про повний збіг перекладу з оригіналом за значенням, лексичним складом, образністю,

стилістичним навантаженням та граматичною структурою. Однак треба визнати, що кількість таких еквівалентів в українській та англійській мовах дуже невелика. У випадку, коли повні відповідники відсутні, фразеологізм, використаний в оригіналі, можна передати через аналогічну фразеологічну одиницю, що базується на іншій словесно-образній основі [7].

2. Ще одним із способів відтворення фразеологічної одиниці у мові перекладу є калькування. Дослівний переклад або калькування в окремих випадках є прийнятним, але не завжди ефективним. Однак у такий спосіб перекладачі можуть ввести нову фразеологічну одиницю в мову перекладу і навіть у її культуру. Здебільшого такий спосіб перекладу обирають щодо фразеологізмів, що походять із біблійної традиції, античного світу або різних міфологій. Під час перекладу історичних та культурних текстів використовують дослівний переклад з короткими поясненнями поряд. Такий вид перекладу називається паралельним або подвійним.

Калькування відноситься до безеквівалентних методів перекладу і є одним з найпростіших та найпоширеніших способів [31, с. 18]. Зазвичай прислів'я передається висловом, який майже дослівно відтворює текст оригіналу. Збереження образної складової в такому перекладі має суттєве значення, оскільки воно вказує на фразеологічну природу вислову та його сталість.

Наприклад такі вислови, як: «*A man is a wolf to man*» – «Людина людині вовк», «*At home, even the walls help*» – «Вдома і стіни допомагають», «*He needs a long spoon that sups with the devil*» – «Тому, хто зібрався вечеряти з дияволом, потрібна довша ложка» [58].

У цьому випадку калькування дає змогу максимально точно передати зміст прислів'я, адже воно акцентує на необхідності підвищеної уваги та обережності в ситуаціях потенційної загрози. Застосування іншого способу

перекладу, ймовірно, призвело б до втрати образності, що становить основу цього вислову.

Слід зазначити, що відповідності-кальки – мають свої переваги і активно використовуються в практиці перекладу. Вони дають змогу зберегти образну систему оригіналу, що в художньому перекладі є особливо важливим.

Л. Сливка підкреслює, що калькування можливе лише тоді, коли зміст прислів'я логічно впливає зі значень його складників. Тобто дослівний переклад є доречним лише за умови, що він передає читачеві повне смислове навантаження всього вислову, а не окремих його елементів [58].

3. Як було зазначено вище, при відсутності повного відповідника фразеологічної одиниці у мові перекладу, застосовується переклад шляхом добору близьких еквівалентів. З використанням цього прийому загальна виразність прислів'я не втрачається, змін зазнає лише образ, на якому воно ґрунтується [55, с. 276].

Значна частина ідіом-словосполучень і ідіом-речень, що в обох мовах мають спільне джерело походження, демонструє іншу специфіку передачі значення. На противагу абсолютним еквівалентам, такі вислови нерідко містять один або навіть кілька компонентів, які не збігаються зі структурою відповідника у мові перекладу. Наприклад, вислів «*the devil is not so black as he is painted*» у перекладі передається як «не такий чорт страшний, як його малюють». Ідіома «*too much knowledge makes the head bald*» відтворюється українським фразеологізмом «від великих знань голова лисіє». Англійське порівняння «*as short as a dog's tail*» перекладається відповідником «короткий, як осінній день», тоді як «*measure twice, cut once*» традиційно передають як «сім разів відміряй, один раз відріж». Нарешті, вислів «*to kill two birds with one stone*» у сучасній українській мові має усталений

відповідник «*вбити двох зайців одним пострілом*». У цих прикладах перекладу стійких висловів перекладачі використовували часткові лексичні еквіваленти. Спостерігаємо також збіг за значенням, стилістичним навантаженням і відмінністю за образністю – птах в англійській і заєць в українській, диявол в англійській і чорт в українській [7].

Невеликі відмінності між близькими еквівалентами та ідіомами вихідної мови можуть виявлятися й в інших параметрах, як, наприклад:

а) у структурній організації вислову в мові перекладу (пор. Англ. «*to make a long story short*» – та укр. «*сказати коротко*»);

б) пропуском (або додаванням) компонента в мові перекладу (пор. англ. «*a lot of water had run under the bridge*» – «з тих нір багато води сплигло»).

в) у заміні ознаки (або образу) фразеологізму/ідіоматичного виразу мови оригіналу іншим (більш відповідним або традиційно очікуваним) у мові перекладу: англ. «*as pale as paper*» – укр. «*блідий мов стіна*»; англ. «*everything is good in its season*» – укр. «*все добре в свій час*»;

г) в узагальненні ознак ідіоматичного виразу мови оригіналу: «*one's own flesh and bone*» – «*рідна кровинка*»; в конкретизації деяких ознак оригіналу: «*you cannot catch an old bird with chaff*» – «*старого горобця на полові не впіймаєш*».

Аналіз перекладів прислів'їв дозволяє дійти висновку, що частковий еквівалент, попри певні відмінності в лексичному, структурному та граматичному складі, є рівнозначним повному еквіваленту з точки зору адекватності перекладу завдяки однаковому стилістичному спрямуванню.

4. Переклад за допомогою автентичних ідіоматичних аналогій.

Коли у мові перекладу відсутній повний або частковий відповідник прислів'я, застосовується передача його змісту за допомогою

псевдовідповідника [31, с. 19]. У таких випадках втрачається образність та стилістичні особливості оригінального вислову. Водночас основний зміст прислів'я має зберігатися. Перекладач наближає переклад до дослівного, але з незначними змінами, які надають вислову вигляду справжнього еквівалента, тобто створює псевдовідповідник шляхом образної трансформації.

Варто зауважити, що українські та англійські прислів'я формувалися в неоднакових історичних умовах, тому для передачі однакової або подібної думки вони нерідко використовували різні образи. Ці образи виростили з відмінного соціального устрою й повсякденного досвіду обох народів, тому відповідні вислови часто не збігалися між собою настільки, щоб уважати їх повними еквівалентами. Наприклад, дослівний переклад прислів'я «*The grass is always greener on the other side of the fence*» – «трава завжди зеленіша по той бік паркану». Український відповідник цього прислів'я – «*Добре там, де нас нема*». Обидва прислів'я еквівалентні за змістом, проте не еквівалентні за образною формою вираження, цього змісту. Проте переважна більшість англійських фразеологічних зворотів має близькі за значенням одиниці в українській мові.

У низці випадків певна ідіома може мати в мові перекладу два чи навіть кілька близьких за значенням відповідників. Конкретний вибір залежить від перекладача і зумовлюється стилем тексту. Так, англійське «*Don't cross the bridges before you come to them*» можна передати українськими прислів'ями «не кажи гоп, доки не перескочиши» або «не поспішай поперед батька в пекло». Вислів «*Don't teach your grandmother to suck eggs*» має декілька можливих відповідників: «не вчи рибу плавати», «яйця курку не вчать» або «не вчи вченого». Англійське «*He that lies down with dogs must rise up with fleas*» можна передати як «з ким поведешся, того й

набереишся» чи «скажи мені, хто твій друг, і я скажу тобі, хто ти». Нарешті, «*A crooked stick throws a crooked shadow*» відтворюється українськими прислів'ями «який Сава, така й слава» або «який батько, такий син; яка хата, такий тин». [10].

Кількість близьких за значенням виразів для ідіоми в мові перекладу може сягати цілого ряду, як у випадку з українським фразеологізмом: «*i на сонці є плями*» (або «людей без вад не буває»). Ця ідіома в різних контекстуальних середовищах може мати такі відповідники: «*every man has a fool in his sleeve*»; «*every man has his faults*»; «*every man has his weak side*»; «*no man is wise at all times*»; «*it is a good horse that never stumbles*» тощо [10].

5. Переклад ідіом шляхом добору наближених аналогій. Деякі ідіоматичні та усталені вирази вихідної мови вирізняються своєрідним характером компонентів або їх поєднанням, що формують їхню національно-специфічну експресивність та яскравість образів. Вони містять у собі завуальований сенс, який зазвичайне є очевидним і може бути незрозумілим для носія іншої мови.

У результаті в мові перекладу відсутні справжні фразеологічні відповідники для таких мовних одиниць. У зв'язку з цим їхній лексичний зміст можна передати лише через наближені аналогії або за допомогою експлікації, тобто описовим методом. Такі відповідники лише частково нагадують ідіоми мови оригіналу, хоча за колоритом і виразністю можуть їм не поступатися: «*to lose one's breath*» – кидати слова на вітер; «*ajointinone's armour*» – Ахіллесова п'ята (вразливе місце); «*the sow loves bran better than roses*» – кому що, а курці просо; «*to come off scot free*» – вийти сухим з води; «*to be finger and thumb*» – водою не розлити (пор. нерозлийвода); «*it is six and half a dozen*» – не вмер Данило, так болячка задавила; «*what's Hecubatome*» – моя хата скраю (я нічого не знаю) тощо [10].

Часткові еквіваленти у мові перекладу – це фразеологічні одиниці, які, незважаючи на певні лексичні, граматичні або лексико-граматичні відмінності, зберігають спільне значення та стилістичну спрямованість із відповідниками мови оригіналу. Вони вважаються рівноцінними повним еквівалентам за рівнем перекладацької адекватності.

Застосування часткових еквівалентів дає змогу досягти такого ж рівня адекватності під час передачі англійських фразеологізмів, як і за наявності повного відповідника, за умови дотримання їхнього емоційного та стилістичного забарвлення [31, с. 19].

Слід зазначити, що добір наближених аналогів є складним завданням для перекладача, адже ідіоми та фразеологізми вихідної мови часто несуть у собі певні характеристики мовних рис, які не мають відповідників у мові перекладу: «*The answer is a lemon*» – «так не буде» (або «так не вийде»).

6. Описовий переклад ідіоматичних та сталих виразів. Це такий спосіб перекладу, за якого перекладач передає прислів'я мовою перекладу, водночас розкриваючи його зміст. Оскільки дидактичний зміст є головною характеристикою будь-якого прислів'я, його збереження при застосуванні цього способу перекладу є принципово важливим [82, с. 18].

Як приклад можна навести такі випадки: англійське прислів'я «*Familiarity breeds contempt*» перекладається як «Надмірна близькість породжує зневагу». У наведеному вислові «*In New York, boy, money really talks*» [102, с. 14] буквальний переклад «У Нью-Йорку гроші говорять» був би незрозумілим для україномовного читача, тому краще застосувати описовий переклад: «У Нью-Йорку за гроші можна все». Ще один приклад – «*You see how new I am in politics. Wheat and meat draw the red herrings across the trail*», який передається українською як «Ви бачите, який я новачок в політиці. Пшениця і м'ясо – ось що відволікає мою увагу» [58].

У цьому прикладі переклад виразу *«to draw red herring across the trail»* здійснено описовим способом, що означає навмисне відволікання уваги або дії, які збивають зі сліду. Такий переклад передбачає тлумачення змісту фразеологізму, внаслідок чого він втрачає свою самостійність як стійка мовна одиниця та органічно інтегрується в контекст перекладеного тексту.

Аналіз прикладів свідчить про те, що описовий переклад характеризується однією суттєвою особливістю: він дозволяє передати загальний зміст прислів'я, проте семантичні й стилістичні нюанси, притаманні оригіналу, здебільшого втрачаються.

Зміст багатьох ідіоматичних та усталених виразів можна передати лише за допомогою експлікації, тобто описовим методом. В залежності від складності сенсу, який міститься в ідіомі вихідної мови, вона може бути виражена в мові перекладу кількома способами:

Якщо у мові перекладу відсутні фразеологічні одиниці, які принаймні частково відтворюють значення та експресивно-стилістичну складову вислову оригіналу, перекладачеві слід добирати лексичні засоби – слова чи словосполучення – що передають той самий зміст і емоційно-стилістичне навантаження. Наприклад:

1) однослівні часткові еквіваленти фразеологізмів: «out of a clear blue of the sky» – перекладається як «раптово» або «зненацька»; «to set a limit to smth.» – як «обмежувати» або «стримувати»; «red blood» – означає мужність, хоробрість та відвагу; «to set at large» – передається як «звільнити» (випускати на волю) «to sell smoke» – «обдурювати» чи «заманювати»; «to go aloft» – померти [10].

2) вільні сполучення слів, як-от «to run amok» – напасти на людину зненацька; «school miss» – сором'язлива дівчина, школярка; «to sit above the salt» – займати почесне місце за столом; «to sell someone short» – недооцінити

когось; «the sixty-four dollar question» –ключове або найважливіше питання; «to go to rack (wrack) ruin» – загинути; «a stitch in time» – своєчасна дія або вчинок; «to go west» – зникнути [10].

3) коли лексичний сенс виразу в мові-джерелі є стислим або коли в його основі лежить національно-специфічне поняття/ структурна форма, чужа мові перекладу, ідіоматичний вираз може передаватися реченням або розгорнутим поясненням: «whiteelephant» –від якого важко позбутися, тобто те, що приносить більше клопоту, ніж користі; «yes man» – людина, яка з усіма погоджується, але тільки підіграє (підлабузник); «to cut off with a shilling» – не залишити нічого у спадок [10].

Таким чином, правильний спосіб відтворення фразеологічних виразів відіграє важливу роль у досягненні їхнього адекватного перекладу. Останнє залежить насамперед від значення, компонентних образів, походження одиниць, про які йдеться, а також культурних особливостей, що виявляються засобами взаємодіючих мов.

Недоцільно стверджувати, що в певній ситуації слід застосовувати виключно один перекладацький метод. Лише вміле поєднання та обґрунтоване використання різних підходів у практиці перекладу дає змогу досягти оптимального результату.

Щоб переклад був автентичним і адекватним, необхідно враховувати низку чинників та прагнути досягнення балансу між збереженням національного колориту й уникненням надмірної локалізації прислів'я [54, с. 181].

Отже, підсумовуючи викладене, можна виокремити низку ключових принципів, яких слід дотримуватися під час перекладу прислів'їв:

- збереження їх повчального змісту;
- точне відтворення основної думки та мети вислову;

- урахування значення прислів'я в конкретному контексті;
- уважне ставлення до мовних, соціальних і культурних особливостей;
- використання сталих виразів або загальновідомих формулювань у разі відсутності прямого відповідника;
- передача емоційної забарвленості (за можливості);
- пошук балансу між національним колоритом і надмірною адаптацією;
- збереження образності мовлення, якщо це не шкодить змісту;
- застосування художньо-стилістичних прийомів за потреби.

Переклад прислів'їв є складним і багатоаспектним процесом, який вимагає від перекладача високого рівня лінгвосоціокультурної компетентності. Без належного розуміння культурного контексту досягти адекватного перекладу надзвичайно важко. Особливо це стосується етноспецифічних мовних одиниць, переклад яких потребує врахування побутових реалій, історичних обставин, культурних традицій і навіть географічних особливостей країни-джерела.

Таким чином, прислів'я мають вагоме значення як у повсякденному мовленні, так і в художньому дискурсі. Їх семантична цінність полягає у наявності виразної дидактичної складової, здатності впливати на адресата, а також у високому рівні емоційності та експресивності. Кожне прислів'я можна розглядати як концентроване джерело народної мудрості й водночас як своєрідний кодекс етичних та моральних засад, усталених у суспільстві.

Хоча основним джерелом походження прислів'їв є народна творчість, формування пареміологічного фонду англійської мови значною мірою зазнало впливу європейської та античної літературної традиції. Вагоме місце у розвитку й поширенні паремій посідає також Біблія, яка стала важливим джерелом морально-етичних формулювань.

Серед основних перекладацьких трансформацій, що застосовуються при відтворенні прислів'їв, слід виокремити калькування, описовий переклад, вживання псевдовідповідників, повні (абсолютні) та близькі еквіваленти. У тих випадках, коли у мові перекладу відсутній адекватний відповідник, а калькування неможливе через структурні або змістові обмеження, доцільним є використання описового перекладу. Цей спосіб передбачає переказ змісту прислів'я засобами мови перекладу з поясненням його значення. Застосування близького еквівалента дозволяє зберегти загальну ідею та експресивність паремії, хоча образна складова може зазнати певної трансформації. Варто пам'ятати, що першочерговим завданням залишається збереження її комунікативно-прагматичної функції.

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема перекладу прислів'їв та афоризмів залишається непростю, ажде у цих мовних одиницях віддзеркалені особливості менталітету різних народів. І щоб здійснити максимально адекватний переклад, потрібно добре знати історію, культуру, звичаї, традиції носіїв мов і культур, з одного боку, та способи й шляхи подолання труднощів, які виникають у процесі відтворення таких одиниць засобами іншої мови, з іншого.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'Ь У РОМАНАХ

2.1. Короткий огляд романів «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся» як джерела для дослідження. Культурологічні особливості творів

У художній літературі прислів'я посідають важливе місце як засіб виразнення мовлення персонажів, підсилення авторської позиції та відтворення національного колориту. Вони функціонують не лише як елемент мовної естетики, а й як інструмент глибшого розкриття тем, конфліктів і світоглядних уявлень героїв. Автори використовують прислів'я, щоб підкреслити народну мудрість, надати твору достовірності, або ж для створення гумористичного чи іронічного ефекту. Завдяки своїй афористичній природі, прислів'я є легко впізнаваними та часто емоційно маркованими одиницями, що сприяє активному залученню читача до інтерпретації тексту [6, с. 19-20].

У світовій літературі приклади використання прислів'їв трапляються досить часто. Так, Вільям Шекспір у своїх п'єсах послуговується численними англійськими прислів'ями, наприклад у «Гамлеті» звучить: «The cat will mew and dog will have his day» – що передає народне переконання в неминучості справедливості [103, с. 87].

В українській літературі прислів'я традиційно відігравали значну роль. Наприклад, у повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» народні прислів'я не лише слугують стилістичною окрасою, а й відображають соціально-побутові уявлення українців XIX століття: «Не бійся чорта, а лихого чоловіка», «Не бачила оком, то не бреши язиком» [45].

У контексті цієї роботи об'єктом дослідження виступають серія романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг та «Солодка Даруся» Марії Матіос –

твори, що, попри різні культурні витоки, активно використовують прислів'я як елемент мовного стилю та національної ідентичності. Саме тому аналіз перекладу прислів'їв у цих текстах дозволяє не лише виявити закономірності перекладацьких стратегій, а й простежити вплив культури на відтворення фразеологічного багатства оригіналу.

Марія Матіос – українська письменниця, є однією з найбільш плідних і відомих прозаїків сучасної України. «Вона належить до покоління нових українських жінок-письменниць часів незалежності, які не цураються свого сільського коріння в постмодерністській урбанізованій культурі,...а приймають його, щоб дати голос минулому і відкрити вищі істини про себе, свою культуру, а в процесі - і про людську сутність загалом» [90]. Її роман «Солодка Даруся» (2004), був відзначений багатьма нагородами та отримав безліч схвальних відгуків. Наприклад, французька критика із захопленням відзначала: «Цей роман – справжня перлина! Марія Матіос має неймовірно потужний поетичний стиль. Вона впевнено тче історію – достоту, як у великій античній трагедії». Роман перекладено багатьма мовами, зокрема англійською, німецькою, польською, французькою, італійською та ін [38, с.208].

«Солодка Даруся» є знаковим твором сучасної прози, що поєднує психологічну драму, історичну прозу та фольклорні мотиви. Твір детально зображає життя жінки у карпатському селі в радянську добу, через яку проступають теми табу, національної ідентичності та колективної травми [49, с. 63-64]. Художній стиль роману вирізняється унікальною мовою – поєднанням літературної норми та буковинського діалекту, насиченою емоційністю й поетичністю. Як зазначає Павлишин Г. Я, мова твору сама по собі нагадує витвір мистецтва: вона органічно поєднує нормативну лексику з колоритними образами та інтонаційним багатством [48]. Авторка широко

використовує фразеологізми, народні вислови, приказки та прислів'я, які є невід'ємною частиною мовлення персонажів. Ці мовні одиниці виконують не лише стилістичну функцію, а й несуть етнокультурне навантаження, розкриваючи спосіб мислення, систему цінностей і емоційний стан героїв.

Дослідники відзначають активне використання діалектизмів, фразеологізмів, синтаксичних варіацій усного мовлення, які створюють відчуття живого народного голосу в тексті [30, с. 98-117]. Штефан А. В. виділяє діалектизми-фразеологізми як ключову особливість стилістичного оформлення тексту. Ці мовні одиниці передають глибинні культурні коди, самоідентифікацію персонажів та зв'язок зі спадщиною регіону [63, с. 197].

Попри це, у наукових дослідженнях, присвячених мовній природі роману, прислів'я не виступають як окремий об'єкт аналізу. Це, своєю чергою, зумовлює актуальність нашого дослідження, адже порівняльний аналіз відтворення прислів'їв у перекладі «Солодкої Дарусі» англійською мовою дає змогу виявити закономірності передачі етнокультурного змісту в міжмовному просторі. Він дозволяє простежити, наскільки збережено семантичне, емоційне й функціональне навантаження паремійних одиниць у перекладі, а також які перекладацькі стратегії було обрано перекладачем. Це твір, який створює безліч проблем для перекладача, який прагне передати його нюанси та тонкощі.

Таким чином, роман Марії Матіос постає як надзвичайно важливе джерело для вивчення специфіки художнього перекладу культурно маркованих одиниць – зокрема прислів'їв – у зіставному українсько-англійському контексті.

Серія романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг, яка складається з семи книг, є одним із найвідоміших прикладів сучасної англійської дитячої літератури. Кожна частина формує цілісну наративну й культурну систему,

де поєднуються риси фентезі, пригодницького роману, детективу та притчі. Як зазначає Лисиченко М. А., авторці вдалося створити не лише самобутній магічний світ, а й наповнити його глибокими моральними сенсами, зокрема темою боротьби добра зі злом, де Гаррі Поттер постає як уособлення світла, а Волдеморт – темряви [37, с. 33].

Дослідники підкреслюють, що мова творів Ролінг вирізняється багатством художньо-виражальних засобів: метафори, ідіоми, фразеологізми, порівняння, мовні ігри, неологізми та алюзії створюють насичене стилістичне середовище. Це, своєю чергою, становить складність для перекладача, який повинен не лише зберегти зміст, а й передати стилістичну специфіку та вплив оригіналу на читача.

Серія також включає літературно-авторські трансформації усталених виразів і жартівливі модифікації англійських прислів'їв, які є особливо важливими для перекладознавчого аналізу. Наприклад, фрази на кшталт "It's no good crying over spilt potion" чи "Count your owls before they are delivered" [94, p. 66], що перефразовують традиційні прислів'я, відображають не лише мовну гру, а й культурну своєрідність твору. Ці одиниці є чудовим прикладом так званих антиприслів'їв – «спародійованих, перекручених або зламаних прислів'їв, які розкривають гумористичну або сатиричну мовленнєву гру з традиційною мудрістю прислів'я» [88, p. 28].

У перекладознавчих дослідженнях, присвячених романам Ролінг, важливе місце займає проблема відповідності між оригіналом і перекладом – передусім у розрізі понять адекватності та еквівалентності. Як підкреслює Кришталь Т. Ю., еквівалентність у перекладі дитячої літератури передбачає добір таких мовних засобів, які відповідають віковій специфіці цільової аудиторії, а також зберігають емоційно-естетичний вплив тексту [33, с. 19-22]. Адаптація відбувається з урахуванням культурної близькості та

ментальних асоціацій, що особливо актуально у випадку прислів'їв, ідіом чи фразеологізмів, які вимагають не лише перекладу, а й переконструювання.

Крім того, у дослідженні В. Ковальчук, присвяченому перекладацьким трансформаціям у романі “Harry Potter and the Prisoner of Azkaban”, наголошується, що особливості стилю Ролінг вимагають від перекладача не буквального відтворення, а гнучкого підходу до перекладу образних мовних одиниць, зокрема у сфері фразеології та народної мовної традиції [29].

Таким чином, гепталогія «Гаррі Поттер» є надзвичайно цінним джерелом для порівняльного аналізу перекладу прислів'їв і фразеологізмів. Її мовна і стилістична насиченість, поєднання традиційної англійської фразеології з авторськими новотворами, а також широкий спектр перекладацьких рішень у різних українських версіях роблять ці тексти особливо придатними для вивчення адекватності та еквівалентності відтворення прислів'їв в художньому перекладі.

2.2. Аналіз перекладацьких підходів до українських прислів'їв у «Солодкій Дарусі».

Роман Марії Матіос «Солодка Даруся» є не лише художнім свідченням трагічних подій української історії, а й цінним джерелом для вивчення особливостей відтворення національно маркованих мовних елементів у перекладі. Текст насичений діалектизмами та фразеологічними зворотами, серед яких важливе місце займають прислів'я, що віддзеркалюють народну мудрість і моральні орієнтири українців [30, с. 98-117]. Саме ця фразеологічна специфіка твору становить значну перекладацьку проблему, адже англomовна версія роману (Sweet Darusya: A Tale of Two Villages, пер. Michael Naydan, Olha Tytarenko, 2019) засвідчує різні підходи до передачі таких одиниць: від добору англomовних аналогів до спроб передати

колорит через стилістичні засоби або американські діалектизми [72]. З огляду на це, аналіз перекладу прислів'їв у романі дозволяє не лише простежити рівень адекватності та еквівалентності відтворення українських фразеологізмів, а й окреслити стратегії, до яких вдається перекладач при зіткненні з діалектною основою та культурно маркованими реаліями.

У другій частині роману «Солодка Даруся» Марії Матіос зустрічаємо таке українське прислів'я: «*Яке їхало – таке здибало*» [38, с.52]. У перекладі М. Найдана та О. Титаренко воно подане так: «*Birds of a feather flock together*» [86, р. 49]. В обох варіантах простежується спільна семантика: подібні люди тяжіють одне до одного, кожен знаходить собі «пару» за схожими рисами. Перекладачі роману вдалися тут до добору повного англомовного еквівалента, адже це англійське прислів'я є усталеним фольклорним висловом і функціонує у мові як самостійна одиниця. Такий підхід забезпечує високий рівень еквівалентності – тут збережено і зміст, і функцію прислів'я як елементу народної мудрості. Водночас переклад можна вважати адекватним, оскільки він природно сприймається англомовним читачем, не потребуючи додаткових пояснень.

Отже, у цьому випадку можна говорити про оптимальну перекладацьку стратегію, коли вибір англомовного відповідника повністю відтворює і стилістичну роль, і смислове навантаження українського оригіналу.

Ще один приклад прислів'я візьмемо з першої частини роману: «*Як Бог дасть, так і буде*» [38, с.13]. Та його переклад англійською мовою: «*As God grants, so it will be*» [86, р. 8]. Обраний варіант перекладу відзначається високим ступенем змістової точності, оскільки практично дослівно передає структуру й семантику оригіналу («*Як Бог дасть*» – «*As God grants*», «*так і буде*» – «*so it will be*»). У цьому випадку перекладачі вдалися до стратегії калькування, що дозволило зберегти смислову повноту вислову.

Хоча зазначений варіант не є фразеологічно усталеним у англійській мові, і може сприйматися дещо штучно для носія мови, проте англомовні наближені відповідники, зокрема «*God's will be done*», не до кінця передають зміст оригінального прислів'я. Отже, в той час як використання такого варіанта надало б перекладу більшої еквівалентності в англомовному культурному контексті, з іншого це призвело б до часткової втрати адекватності на рівні змісту, саме тому перекладачі віддали перевагу калькуванню.

Також у романі зустрічається таке прислів'я: «*Думаєш одне – стається друге*» [38, с.141], яке в англомовному перекладі відтворено як «*You think one thing – something else happens*» [86, p. 140]. Тут перекладач застосовує подібну стратегію як і у випадку з попереднім висловом «*Як Бог дасть, так і буде*» – «*As God grants, so it will be*». В обох прикладах ми спостерігаємо використання калькування, що дозволяє зберегти адекватність і передати семантичний зміст оригіналу. Водночас такі рішення знижують пареміологічний статус виразів в англійському тексті, оскільки переклади не сприймаються як усталені прислів'я, а радше як буквальні вислови. Альтернативою могло б стати використання англійської паремії зі схожим змістом («*The best-laid plans of mice and men often go awry*» [71] «*Man proposes, God disposes*» [Longman Dictionary]), проте тоді відбувся б відхід від дослівної семантики українського тексту. Таким чином, перекладач обрав послідовну стратегію збереження адекватності змісту, навіть якщо це супроводжується певною втратою еквівалентності на рівні форми.

Візьмемо ще один приклад з твору: «*Як нема щастя змалку...*» [38, с.38]. Це неповна версія українського прислів'я: «*Як немає щастя змалку, то й не буде до останку*». Англійською мовою воно передано так: «*Luckless in the cradle, luckless in the grave*» [86, p. 35]. Бачимо, що у даному випадку

перекладачі вдалися не до калькування, а до наближеної авторської аналогії, адже такий вираз не зафіксований у жодному словнику англійських фразеологізмів. Не зважаючи на це, М. Найдан та О. Титаренко досить вдало змогли передати як і зміст прислів'я – відсутність щастя протягом усього життя –, так і зберегти його стилістичну форму за допомогою ритміки, що наближає його звучання до традиційних англійських прислів'їв.

Окрім цього, спостерігаємо, і структурну трансформацію: український оригінал поданий у формі частково незавершеної думки, яка передбачає активне домислення читачем, тоді як англійський варіант оформлено як цілісний і завершений вислів. Таке рішення пояснюється прагматичною адаптацією до англомовної традиції, де прислів'я зазвичай мають замкнену структуру. Завдяки цьому переклад не лише передає семантичний зміст, а й враховує очікування цільової аудиторії, для якої незавершеність вислову могла б знизити зрозумілість і комунікативний ефект. Отже, у цьому випадку перекладач поєднав збереження змісту з формальною та стилістичною адаптацією, що дозволило адекватно відтворити прислів'я в іншій мовно-культурній традиції.

В українському оригіналі роману зустрічаємо ще один вислів: «*Ніколи не рано думати про завтра*» [38, с.28]. В англійському варіанті він поданий так: «*It's never too early to think about tomorrow*» [86, p. 25]. Обидва варіанти мають афористичну структуру з узагальненим повчальним змістом, що наближує цей вислів до жанру прислів'я. Переклад здійснено шляхом калькування, тобто дослівного відтворення форми й змісту оригіналу, що забезпечило максимальну еквівалентність та дозволило зберегти як сенс, так і дидактичний характер вислову.

Варто зазначити, що у перекладі вдало збережено ритмічність, що робить вислів природним для англомовного читача. Завдяки простоті й

універсальності фрази, вона не виглядає «чужою» у англійському контексті, хоч і не належить до традиційних англійських прислів'їв.

Таким чином, перекладачі створили адекватний переклад, коли англомовний читач сприймає вислів як природне морально-практичне застереження, і який зберігає повчальну функцію оригіналу.

У процесі перекладу роману «Солодка Даруся» Майкл Найдан та Ольга Титаренко продемонстрували різні підходи до відтворення українських прислів'їв, поєднуючи стратегії буквального перекладу, пошуку функціональних відповідників та використання традиційних англійських паремій. Наприклад, у випадку вислову «*Як Бог дасть, так і буде*» [38, с. 13] переклад «*As God grants, so it will be*» [86, р. 8] був здійснений шляхом калькування, що дозволило зберегти семантику оригіналу, проте зробило його менш природним для англомовного читача. Натомість прислів'я «*Як нема щастя змалку...*» [38, с. 38] передано як «*Luckless in the cradle, luckless in the grave*» [86, р. 35] із завершеною структурою, чого немає в оригіналі. Такий прийом ілюструє адаптацію, спрямовану на більш чітке донесення змісту для іншомовної аудиторії, навіть ціною відходу від фрагментарності українського тексту.

Вислів «*Яке їхало - таке здибало*» [38, с. 52] перекладено традиційним англійським прислів'ям «*Birds of a feather flock together*» [86, р. 49]. Тут застосовано стратегію добору повного англійського еквівалента, що забезпечило максимальну відповідність за функцією та стилістикою. Подібним шляхом пішли перекладачі й у випадку «Думаєш одне – стається друге» [38, с. 141], яке передано як «*You think one thing– something else happens*» [86, р. 140]. Тут обрано калькування з мінімальними трансформаціями, що дозволило передати зміст, але позбавило вислів ритмічної та афористичної завершеності. Водночас у перекладі «*Ніколи не*

рано думати про завтра» [38, с. 28] як *«It's never too early to think about tomorrow»* [86, р.25] виявляється прагнення до збереження як змісту, так і дидактичної функції оригіналу, причому результат виглядає цілком природно в англійській мові.

Отже, аналіз показує, що перекладачі свідомо комбінують різні стратегії: калькування, адаптацію та добір усталених англійських відповідників. Такий підхід дозволяє у більшості випадків зберегти як зміст, так і функціональне навантаження українських прислів'їв, хоча іноді це досягається ціною зміни форми чи ритміки. Загалом переклад прислів'їв у романі «Солодка Даруся» можна визнати вдалим, адже він забезпечує адекватність передачі культурно маркованих одиниць та робить текст зрозумілим для іншомовного читача, зберігаючи при цьому його художню силу.

2.3. Аналіз перекладу англійських прислів'їв у «Гаррі Поттері» Дж. Ролінг

Як було зазначено на початку розділу, серія романів «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг наповнена численними народними висловами та антиприслів'ями, які виконують важливу роль у висвітленні характерів персонажів і тем твору. У своєму дослідженні Х. А. Хаас звертає увагу, що авторка поттеріани свідомо трансформує англійські прислів'я в нові, їх «чарівні» варіанти, створюючи знайомий, але водночас фантастичний мовний досвід для читача [80]. Ці вислови мають структуру традиційних прислів'їв – вони завершені, лаконічні, із чіткою моральною настановою. З одного боку, такі вирази дарують читачеві опорні точки у чужому світі, надаючи образність та довіру до контексту, а також розкривають внутрішній світ автора та героїв, висвітлюючи моральні позиції, ставлення до світу і

внутрішні конфлікти персонажів. З іншого ж боку, ці прислів'я потребують особливої майстерності від перекладача, адже потрібно точно передати не лише сенс, а й зберегти «фантастичну форму», до того ж адаптувати вислови так, щоб вони були зрозумілими для молодшого читача, для якого і були створені ці романи.

Наприклад, у «Гаррі Поттер і Орден Фенікса» зустрічаємо таке антиприслів'я: «*It's no good crying over spilt potion*» [95, ст 28]. Це сатиричне перефразування англійського прислів'я: «*It's no use crying over spilt milk*» [75].

Віктор Морозов, який займався перекладом усієї серії романів передав цей вислів так: «*Нема чого плакати над розливою настоянкою*» [52, ст 28]. Бачимо, що у даному випадку був застосований спосіб калькування, адже переклад дослівно відтворює текст оригіналу. Лексема «*potion*» передана словом «*настоянка*», що відповідає змісту, хоча в українському перекладацькому дискурсі «Гаррі Поттера» іноді надають перевагу більш стилістично маркованому варіанту «*зілля*», який краще відтворює казково-магічний колорит. Такий вибір Морозова, ймовірно, зумовлений прагненням дотримуватися термінологічної узгодженості у межах серії. Калькування у цьому випадку дозволяє зберегти як іронічний відтінок вислову, так і його впізнавану форму прислів'я, однак для читача, не знайомого з англійським оригіналом, алюзія на відоме прислів'я може залишитися непоміченою, що частково знижує комічний ефект. Таким чином, маємо приклад калькування з лексичною адаптацією, яке передає зміст та структуру оригіналу, але водночас втрачає певний підтекст.

Ще один приклад візьмемо з «Гаррі Поттер і Напівкровний Принц»: «*Don't count your owls before they are delivered*» [94, р.66] (видозмінене англійське «*don't count you rchickens before they are hatched*») – «*Не варто*

рахувати сов, доки їх не отримаєш» [51, с. 74]. Тут також був здійснений переклад за допомогою калькування з повним збереженням синтаксичної структури та образної підміни, запропонованої авторкою: «chickens» – «owls». Це забезпечує впізнаваність і для тих читачів, які знають оригінальне прислів'я, і для тих, хто з ним не знайомий, але розуміє гумор заміни.

Разом із тим, калькування у цьому випадку не відтворює додаткового ефекту «впізнавання» первісного прислів'я, якщо український читач не знає англійського варіанту, однак збереження образу сов у перекладі є важливим для підтримання цілісності внутрішньої логіки магічного світу «Гаррі Поттера», адже сови там виконують роль поштових кур'єрів. Таким чином, даний переклад забезпечує максимальну смислову та формальну відповідність оригіналу, але частково нівелює ефект алюзії для читача, не знайомого з англійським джерелом.

Окрім вище згаданих, перефразованих традиційних англійських прислів'їв у романах про Гаррі Поттера зустрічаються і оригінальні, авторські вислови, що наближені до прислів'я, які відкривають нам ширший погляд на чарівний світ у якому живуть персонажі: «*Wand of elder, never prosper*» [93, р. 414] – «*Якщо палка з бузини – не знайдеш собі жони*» [53, ст. 350]. На відміну від попередніх прикладів, у цьому випадку перекладач вдався не до калькування, а до відтворення за допомогою авторської функціональної аналогії. Він використав прагматичну адаптацію, створивши неологізм у формі псевдоприслів'я. Таким чином Морозов зумів передати не лише зміст, а й відтворити жанрову та стилістичну функцію вислову.

Ось ще приклади схожих висловів з тексту: «*May-born witches will Marry Muggles*» [93, р. 414] – «*Хто у травні народився, той із маглом одружився*» [53, ст. 350]; «*Jinx by twilight, undone by midnight*» [93, р. 414] – «*Хто у сутінках чарує, того північ розчарує*» [53, ст. 350].

Оскільки даних висловів насправді не існує у традиційній англійській мові, то підібрати до них абсолютних еквівалентів неможливо, проте бачимо, що і тут перекладач не просто калькує вирази, а трансформує та адаптує їх до українського читача. Як і у випадку з попереднім прислів'ям («*Wand of elder, never prosper*»), так і з висловом «*May-born witches will Marry Muggles*», перекладач створює аналогічний за змістом та структурою вислів, використовуючи знайому для української мови модель фольклорної прикмети («Хто..., той...»), таким чином вдаючись до тієї ж авторської аналогії, а також стилістичної компенсації, оскільки в українській версії рима звучить навіть виразніше, ніж в оригіналі. При цьому, зміст та «магічний» контекст виразу залишився збережений.

Щодо наступного вислову: «*Хто у сутінках чарує, того північ розчарує*», тут спостерігаємо схоже перекладацьке рішення з використанням авторської ідіоматичної аналогії, проте форма та зміст прислів'я більш видозмінені, в порівнянні з оригіналом – лексема «*undone*», що має значення «зруйнується» передано як «розчарує», щоб зберегти гру слів з «чарує».

Отже, у цих трьох випадках Віктор Морозов вдається до перекладу за допомогою наближеної автентичної авторської аналогії, яка зберігає зміст, риму, зв'язок з «фантастичною» складовою та водночас передає фольклорний колорит.

У романі «Гаррі Поттер і Напівкровний Принц» знаходимо вислів: «*Hark who's talking*» [94, р. 244]. Це сталий вираз, який можна віднести до псевдоприслів'я, що близький за значенням до більш поширеного «*Look who's talking*», який у англійській мові використовується для вказівки на суперечливість або лицемірність співрозмовника.

В українському перекладі Віктора Морозова цей вислів передано як – «*Чия б казала, а чия б мовчала*» [51, с. 258]. У цьому випадку перекладач

вдався до методу перекладу за допомогою автентичного фразеологічного аналога – тобто добору вже існуючого в українській мові сталого вислову, що має таку ж семантику та прагматичний ефект. Така трансформація повністю змінює формальну сторону вислову, добре передає іронічний тон, докірливість, а також зберігає розмовну експресію. Крім того, використання добре відомого українському читачеві прислів'я підсилює комунікативний ефект репліки у межах діалогу.

Аналіз наведених прикладів перекладу англійських прислів'їв та модифікованих виразів у романах серії «Гаррі Поттер» засвідчує, що перекладач Віктор Морозов використовував широкий спектр перекладацьких трансформацій, добираючи стратегію залежно від комунікативної мети та культурної релевантності. Найчастіше застосовуються калькування, коли форма та структура вислову легко піддаються відтворенню українською без втрати змісту. У випадках, коли буквальний переклад міг би зменшити виразність або зробити вислів незрозумілим, перекладач вдається до добору наближеного чи автентичного аналога або створює авторську аналогію.

Гнучке застосування різних стратегій дозволяє забезпечити адекватність перекладу – зберегти зміст, стилістичне забарвлення та прагматичний ефект – навіть у тих випадках, коли рівень формальної еквівалентності є мінімальним. Таким чином, переклади Морозова демонструють баланс між точністю передачі змісту та необхідною адаптацією для української аудиторії, що особливо важливо при роботі з прислів'ями та антиприслів'ями у художньому тексті.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'ІВ

3.1. Класифікація та порівняння використаних підходів до перекладу прислів'їв

Аналіз особливостей перекладу прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» Дж. К. Ролінг та «Солодка Даруся» Марії Матіос засвідчує як спільні тенденції у виборі перекладацьких стратегій, так і суттєві відмінності, зумовлені жанровою та культурною специфікою творів. І Віктор Морозов, перекладач «Гаррі Поттера», і Майкл Найдан та Ольга Титаренко, перекладачі «Солодкої Дарусі», активно вдаються до калькування як до способу відтворення прислів'їв. Наприклад, англійське антиприслів'я «*It's no good crying over spilt potion*» у перекладі Морозова звучить як «Нема чого плакати над розливою настоянкою», а українське прислів'я «Як Бог дасть, так і буде» у перекладі Найдана і Титаренко подане як «*As God grants, so it will be*». Подібна стратегія простежується у вислові «Думаєш одне - стається друге» було перекладене як «*You think one thing - something else happens*»— де дослівний варіант забезпечує адекватну передачу сенсу, хоча й без використання усталеного англійського еквівалента. В даних випадках буквральність дозволяє зберегти смислову точність та адекватність вислову, хоча іноді така стратегія зменшує ідіоматичність і природність звучання у мові перекладу.

Разом з тим мета використання калькування у двох перекладачів відрізняється. У «Гаррі Поттері» буквральність відтворення допомагає зберегти сатиричну гру з відомими англійськими прислів'ями («*Don't count your owls before they are delivered*» – «Не варто рахувати сов, доки їх не

отримаси»)), завдяки чому передається гумористичний стиль Ролінг та пародійний ефект. У «Солодкій Дарусі» ж перекладачі звертаються до калькування, щоб максимально зберегти автентичність народної мудрості та підкреслити фаталістичний підтекст прислів'їв, що органічно вплітаються в трагізм оповіді. Таким чином, стратегія є спільною, але функціонально реалізується по-різному: у першому випадку – для стилістичної гри, у другому – для передачі культурно - національного колориту.

Варто також зазначити відмінності у використанні інших перекладацьких прийомів. Морозов іноді залишає вислів максимально наближеним до оригіналу, навіть якщо це зменшує його ідіоматичність українською, зосереджуючись на адекватності змісту. Водночас Найдан і Титаренкоу перекладі «*Як нема щастя змалку...*» обрали інший підхід – «*Luckless in the cradle, luckless in the grave*». Тут перекладачі не лише зберегли семантику, але й надали прислів'ю завершеної форми, ніж в українському оригіналі. Це свідчить про прагнення зробити вислів більш зрозумілим та ритмічним для англомовного читача, навіть якщо відбувається певне стилістичне відхилення. Проте, можна стверджувати, що в обох випадках перекладачі прагнуть досягти балансу між еквівалентністю та адекватністю, зберігаючи зміст і прагматичну функцію прислів'їв, водночас пристосовуючи їх до норми цільової мови.

Отже, обидва переклади демонструють спільну рису: прагнення до адекватності у відтворенні прислів'їв, навіть якщо це передбачає відмову від дослівності чи, навпаки, збереження калькованої форми. Водночас ключова відмінність полягає в акцентах: Морозов у «Гаррі Поттері» використовує більше ідіоматичних рішень та наближених аналогій, аби зберегти ігрову та гумористичну природу тексту, тоді як Найдан і Титаренко у «Солодкій Дарусі» тяжіють до буквральності й прагнуть максимально передати

семантику та прагматичну функцію оригінальних висловів, уникаючи надмірної адаптації, щоб зберегти трагічний тон твору.

Щоб краще показати спільні та відмінні риси у підходах перекладачів до відтворення прислів'їв у досліджуваних творах проілюструємо їх у порівняльній таблиці:

Твір	Приклад в оригіналі	Переклад	Стратегія перекладу	Характеристика стратегії
«Солодка Даруся»	«Яке їхало – <i>таке</i> здибало»	« <i>Birds of a feather flock together</i> »	Абсолютний еквівалент	Використання усталеного англійського відповідника, що забезпечило еквівалентність і природність у сприйнятті.
«Солодка Даруся»	«Як нема <i>щастя</i> змалку...»	« <i>Luckless in the cradle, luckless in the grave</i> »	Авторська аналогія + прагматична адаптація	Перекладач зберіг зміст і водночас адаптував форму та стиль, що забезпечило адекватне відтворення прислів'я в іншій культурі.
«Солодка	«Як Бог	« <i>As God</i>	Калькування	Повністю

Даруся»	<i>дасть, так і буде»</i>	<i>grants, so it will be»</i>		збережено семантику оригіналу та передано релігійно- моральний підтекст.
«Солодка Даруся»	<i>«Думаєш одне – стається друге»</i>	<i>«You think one thing – something else happens»</i>	Калькування	Збережено зміст, але втрачено ритмічність і стилістичну компактність оригіналу.
«Солодка Даруся»	<i>«Ніколи не рано думати про завтра»</i>	<i>«It's never too early to think about tomorrow»</i>	Калькування	Переклад точно передає зміст і дидактичний характер вислову, зберігаючи комунікативну функцію.
«Harry Potter and the Order of the	<i>«It's no good crying over spilt potion»</i>	<i>«Нема чого плакати над розливою настоянкою»</i>	Калькування	Буквальне відтворення структури й змісту,

Phoenix»				збереження гумористичного ефекту, характерного для стилю Ролінг.
«Harry Potter and the Half- Blood Prince»	« <i>Don't count your owls before they are delivered</i> »	« <i>Не варто рахувати сов, доки їх не отримаєш</i> »	Калькування	Передано гру з традиційним прислів'ям, збережено стилістичний гумор.
«Harry Potter and the Half- Blood Prince»	« <i>Hark who's talking</i> »	« <i>Чия б казала, а чия б мовчала</i> »	Автентичний фразеологічний аналог	Використане добре знане українському читачеві прислів'я, що підсилює комунікативний ефект репліки у діалозі.
«Harry Potter and the Deathly Hallows»	« <i>Wand of elder, never prosper</i> »	« <i>Якщо палка з бузини – не знайдеш собі жони</i> »	Авторська аналогія + прагматична адаптація	Збережено ритм і римованість, створюється ефект автен- тичної народної

				примовки, проте зміст відрізняється від оригіналу.
«Harry Potter and the Deathly Hallows»	« <i>May-born witches will Marry Muggles</i> »	« <i>Хто у травні народився, той із маґлом одружився</i> »	Авторська аналогія + прагматична адаптація	Передає і риму, і зміст, звучить як традиційне прислів'я, створюючи ефект органічності у культурному контексті.
«Harry Potter and the Deathly Hallows»	« <i>Jinx by twilight, undone by midnight</i> »	« <i>Хто у сутінках чарує, того північ розчарує</i> »	Авторська аналогія + прагматична адаптація	Завдяки римі та ритму переклад звучить як автентичне прислів'я, зберігаючи магічно- ритуальний відтінок.

Таким чином, аналіз перекладу прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся» показує, що обидва перекладацькі підходи ґрунтуються на принципі адекватності, однак реалізуються вони по-різному. Віктор Морозов частіше звертається до еквівалентних та авторських ідіоматичних відповідників, що забезпечує збереження ігрової природи тексту Ролінг і

підсилює комунікативний ефект. Натомість Майкл Найдан і Ольга Титаренко схиляються до буквального або частково модифікованого перекладу, що дозволяє максимально передати зміст і культурно-національну специфіку оригіналу, навіть якщо від цього страждає ідіоматичність. У такий спосіб у першому випадку перевага надається еквівалентності, у другому – адекватності, що підкреслює як спільність завдань перекладачів, так і відмінність їхніх стратегій.

Розділ 3.2. Оцінка адекватності та еквівалентності перекладу у творах

Проблема адекватності та еквівалентності перекладу є однією з центральних у перекладознавстві, адже саме вона визначає рівень відповідності перекладу оригіналу – як у змістовому, так і у функціонально-комунікативному плані. У випадку з прислів'ями ці поняття набувають особливого значення, бо йдеться не просто про передачу значення, а про відтворення культурних смислів, образності та стилістичної сили, закладеної у короткій фразі.

Адекватність перекладу розуміється як здатність відтворити в тексті перекладу ту саму інформацію, емоційно-експресивну тональність і функцію, що притаманні оригіналу. Еквівалентність натомість передбачає максимально можливий збіг усіх рівнів тексту – від семантики до стилістики, від прагматики до культурних алюзій. У реальному процесі перекладу досягнення повної еквівалентності майже неможливе, тому перекладач завжди шукає компроміс, намагаючись досягти адекватності, яка забезпечує тотожний комунікативний ефект у мові перекладу.

Аналіз перекладу прислів'їв у романах «Гаррі Поттер» та «Солодка Даруся» показує, що співвідношення адекватності й еквівалентності

варіюється залежно від цілей перекладача, жанрових особливостей твору й очікуваної реакції цільової аудиторії. Так, Віктор Морозов у перекладі романів Дж. Ролінг прагне досягти високої еквівалентності, забезпечуючи природне, динамічне звучання фразеологічних одиниць і збереження гумористичної інтонації, властивої авторці. Натомість Майкл Найдан і Ольга Титаренко, перекладаючи «Солодку Дарусю», орієнтуються насамперед на адекватність, намагаючись максимально точно передати зміст і культурну наснагу українських прислів'їв, навіть якщо це призводить до відхилення від стилістичної норми англійської мови.

Важливо зазначити, що для англійських прислів'їв у перекладі українською більш типовим є прагнення до еквівалентності. Це пояснюється тим, що англійська мова має розвинену паремійну систему, де багато прислів'їв мають прямі відповідники в українській традиції. Наприклад, «*Hark who's talking*» цілком природно перекладається як «*Чия б казала, а чия б мовчала*», що є абсолютним еквівалентом. Така форма забезпечує і семантичну, і структурну, і функціональну подібність. У цьому разі еквівалентність майже тотожна адекватності, адже обидва вислови несуть однаковий зміст і виконують однакову комунікативну функцію.

Однак у перекладах українських прислів'їв англійською ситуація часто є протилежною. Через різницю у культурному та побутовому контексті перекладачі стикаються з відсутністю прямих відповідників.

Наприклад, прислів'я «*Як нема щастя змалку...*» у перекладі «*Luckless in the cradle, luckless in the grave*» не має прямого англійського відповідника. Перекладачам довелося створити власний афористичний вислів, що передає фаталізм та емоційний тон оригіналу. У цьому випадку ми спостерігаємо високу адекватність (зміст і функція збережені), але часткову

еквівалентність, оскільки формально та культурно вислів не є ідентичним англійській паремійній системі.

Іншим показовим прикладом є переклад релігійно-морального вислову «Як Бог дасть, так і буде» – «*As God grants, so it will be*». Тут спостерігається семантична і структурна відповідність, проте англійське прислів'я не має такої частотності та культурної ваги, як український оригінал. Тобто зміст передано адекватно, але емоційна сила вислову частково втрачена. Такий тип перекладу можна вважати умовно еквівалентним, коли формальна точність не супроводжується тотожністю культурного змісту.

В англomовному перекладі творів Марії Матіос переважають саме такі умовно еквівалентні рішення, адже перекладачі прагнуть зберегти національний колорит і ментальну специфіку мови. Це зумовлено самим характером «Солодкої Дарусі» як твору, де народна фразеологія виконує не лише стилістичну, а й глибоку семантичну функцію – передає трагізм, моральні цінності й духовну стійкість героїв.

На відміну від цього, у перекладі «Гаррі Поттера» бачимо інший підхід. Віктор Морозов уміло балансує між адекватністю та еквівалентністю, часто відходячи від буквального перекладу задля збереження іронічного або жартівливого ефекту. Так, у перекладі вислову «*It's no good crying over spilt potion*» він не лише зберігає формальну структуру, а й передає внутрішній гумор, властивий пародії на звичне прислів'я «*It's no good crying over spilt milk*». Такий підхід демонструє високий рівень еквівалентності, адже переклад не просто передає зміст, а й зберігає функцію гри слів, характерну для оригіналу.

Інший приклад – «*Don't count your owls before they are delivered*» – «*Не варто рахувати сов, доки їх не отримаєш*». Тут перекладач використовує

калькування, але водночас досягає адекватності через збереження комічного підтексту. Такий переклад відповідає оригіналу на семантичному, стилістичному й прагматичному рівнях, що дозволяє вважати його одночасно адекватним і еквівалентним.

Крім того, оцінка адекватності та еквівалентності перекладу не може бути відокремлена від культурного контексту. Прислів'я – це носії колективної пам'яті народу, тому перекладачеві важливо не лише знайти відповідник у словнику, а й зберегти інтонацію, моральний підтекст, емоційний вплив.

Наприклад, українське прислів'я *«Як Бог дасть, так і буде»* у дослівному перекладі втрачає частину смислового навантаження, якщо не передати відчуття фаталізму та смирення, властивого українській культурі. В англійській мові аналогом може бути *«As God grants, so it will be»*, яке передає подібну ідею через християнську символіку, але має іншу емоційну тональність. У цьому випадку досягнуто високої функціональної еквівалентності, хоча семантична адекватність частково відрізняється.

Таким чином, аналіз перекладу прислів'їв у двох художніх текстах демонструє, що поняття адекватності та еквівалентності не є взаємовиключними, а радше взаємодоповнюють одне одного. Адекватність забезпечує збереження змісту й функції, тоді як еквівалентність гарантує природність і гармонійність звучання у цільовій мові. Вдалий переклад поєднує обидва принципи, що особливо важливо у випадку паремій, які поєднують у собі культурну, емоційну та художню інформацію.

Отже, досягнення гармонії між цими поняттями є запорукою якісного перекладу прислів'їв. Перекладач має орієнтуватися не лише на лінгвістичну точність, а й на культурну релевантність, прагматичну ефективність і художню виразність вислову. У результаті саме такий підхід дозволяє

зберегти автентичність художнього тексту, водночас роблячи його зрозумілим і близьким для читача іншої мовної культури.

3.3.Рекомендації для навчання перекладу прислів'їв та інших фразеологічних одиниць

Фразеологізми є невід'ємною частиною будь-якої мови й культури, тож вивчення іноземної мови та здійснення перекладу неможливі без звернення до цього складного й багатопланового мовного явища. Формування навичок адекватного відтворення фразеологічних одиниць посідає важливе місце у процесі підготовки перекладачів. Саме ця група мовних одиниць, через свою образність і змістову глибину, становить особливу труднощі для тих, хто опановує іноземну мову та займається перекладацькою діяльністю, оскільки вона поєднує лінгвістичну, культурну та прагматичну складові. Методичні засади навчання перекладу фразеологізмів ґрунтуються на поєднанні теоретичних знань про природу фразеологічної системи мови та практичних умінь розпізнавати, інтерпретувати й адекватно передавати їх засобами іншої мови. У межах художнього перекладу ці навички набувають особливої ваги, адже саме фразеологізми слугують виразним маркером національно-культурної ідентичності автора, стилю та емоційного тону тексту.

Формування навичок адекватного перекладу фразеологізмів у майбутніх перекладачів тісно пов'язане з розвитком інтеркультурної компетенції, тобто здатності орієнтуватися та ефективно діяти під-час міжкультурної взаємодії [17].

Відомо, що знання фразеологічних одиниць, зокрема прислів'їв, не лише сприяє збагаченню словникового запасу студентів, а й формує у них розуміння образної системи іноземної мови та поглиблює їхню лінгвокультурну компетенцію, адже кожен фразеологізм несе у собі

культурно-історичний досвід народу та відображає національну специфіку мови. Таким чином, фразеологічний матеріал дає студентіві змогу глибше відчувати культуру іншомовного середовища та наблизитися до природної мовної поведінки носія. Щоб краще зрозуміти своєрідну картину світу, важливо знати, які події, явища чи життєві ситуації стали основою для виникнення певних висловів. Саме тому формування інтеркультурної компетентності неможливе без розвитку у студентів фонових знань – розуміння культури, традицій і соціальних реалій, на яких ґрунтується мовна картина іншого народу.

Навчання перекладу фразеологічних одиниць є складовою культурологічного підходу у сучасній методиці викладання іноземних мов і тісно пов'язане з лінгвістичними принципами опанування лексики [36, с. 41]. Фразеологія відіграє важливу роль у розвитку навичок аудіювання, читання та формуванні правильної вимови. Здатність розпізнавати, порівнювати й аналізувати мовні явища є необхідною умовою культури мовлення, адже саме вміння відрізнати фразеологізми за формою й змістом допомагає уникати типових помилок у процесі мовленнєвої діяльності [36, с. 41].

Робота над фразеологією на вищому рівні володіння мовою потребує особливої уваги та чіткої методичної організації [11, с. 52]. Фразеологічні одиниці своєю складною структурою ставлять перед викладачами таке завдання, щоб зробити процес їх засвоєння максимально простим та доступним для студентів [84, с. 91]. Оскільки структура та вживання фразеологізмів тісно пов'язані з фонетичними, лексичними та граматичними аспектами мови, то у процесі формування комплексного підходу до їх вивчення доцільно починати з найуживаніших виразів. Під час навчання перекладу фразеологізмів викладач має дотримуватися балансу між кількістю поданих одиниць і глибиною їх опрацювання, уникаючи як перевантаження

студентів, так і спрощення матеріалу. Водночас не можна ігнорувати лексичні, граматичні та експресивні особливості фразеологізмів. Методи навчання мають спиратися на результати описового й теоретичного лінгвістичного аналізу, сучасні дослідження у галузі методики викладання іноземних мов і психолінгвістичні дані, перевірені на практиці у навчальному процесі [87, с. 251].

Студенти мають не лише опанувати графічну та звукову форму фразеологізмів, а й усвідомити їхнє значення для правильного вживання у мовленні. Оскільки фразеологічні одиниці функціонують як готові мовні формули, їхнє засвоєння сприяє більш природному відтворенню у процесі комунікації, на основі вже знайомих лексичних моделей [59, с. 160]. Для перекладача важливо розвивати вміння глибокого розуміння тексту та зосередженості, адже робота з фразеологізмами у контексті передбачає врахування таких явищ, як текстуальність і інтертекстуальність [28, с. 69].

Засвоєння фразеологічних одиниць відбувається переважно в процесі практичного використання [13, с. 173]. Ефективним способом їхнього вивчення вважається сприйняття у природному контексті, тобто безпосередньо під час роботи з текстом. Такий підхід дозволяє студентам краще розуміти значення фразеологізмів і засвоювати їх у взаємозв'язку з мовною ситуацією [16, с. 15]. Під час аудіювання важливо сприймати не окремі слова, а весь контекст висловлювання, адже інакше нові фразеологічні звороти залишаються поза увагою, що ускладнює їх запам'ятовування та правильне використання [5, с. 286].

Навчання перекладу фразеологізмів є важливим етапом у формуванні мовленнєвої, перекладацької та загальної комунікативної компетентності студентів. Оскільки різні типи перекладу вимагають специфічних знань і навичок, вправи повинні бути структуровані таким чином, щоб кожна з них

сприяла розвитку однієї окремої компетентності [61, с. 168]. Водночас, як зазначає Л. Черновавий, ключовим завданням підготовки майбутнього перекладача залишається формування його фахової перекладацької компетентності, яка поєднує лінгвістичні, когнітивні та культурні знання [62, с. 25]. Саме тому необхідно створити комплекс вправ, що у взаємодії забезпечуватимуть цілісний розвиток перекладацьких умінь і навичок.

Майбутні перекладачі мають розвивати перекладацьку компетенцію, яка включає у себе опанування низки ключових знань і умінь, зокрема:

1. Відмінне володіння пасивним словниковим запасом іноземної мови;
2. Ґрунтовне знання активного вокабуляру;
3. Студенти повинні володіти достатнім рівнем знань з тематики текстів, які перекладаються;
4. Наявність теоретичних та практичних знань про процес перекладу, що дозволяють ефективно застосовувати перекладацькі стратегії на практиці [79, с. 8-9].

Одним із найважливіших завдань для перекладача є правильне визначення комунікативного наміру автора тексту оригіналу та подальший аналіз його лінгвістичних особливостей [41, с. 111]. Це неможливо зробити якісно та швидко без сформованих мовних навичок і глибокого розуміння структури тексту, адже наступним етапом перекладацької діяльності є розкодування змістових елементів повідомлення з метою його точного відтворення у мові перекладу.

Прийнято вважати, що вправи лексичного, лексико-орфографічного, лексико-граматичного та лексико-стилістичного характеру є ефективним засобом удосконалення мовної та комунікативно-мовленнєвої компетенції студентів.

Для забезпечення результативності навчального процесу важливо застосовувати різноманітні форми діяльності, які сприяють активному засвоєнню матеріалу, зокрема [12, с. 47]:

1. свідоме оволодіння теоретичними знаннями;
2. практичне застосування засвоєного матеріалу для розв'язання когнітивних і комунікативних завдань;
3. участь у різних формах мовленнєвої взаємодії (діалог, презентація, дискусія, монолог, виступ, написання статей тощо);
4. розвиток аналітичного мислення шляхом порівняння, узагальнення та критичного осмислення;
5. використання знань у творчій або дослідницькій діяльності, зокрема під час ігор, проєктів чи практичних експериментів.

Процес вивчення фразеологічних одиниць на заняттях з англійської мови можна розділити на такі етапи [34, с. 139]:

1. Ознайомлення студентів із теоретичними відомостями про англійську фразеологію;
2. Відбір фразеологічних одиниць за певними критеріями (тема, частота вживання, тип фразеологізмів тощо).
3. Розробка та виконання різних типів вправ, спрямованих на закріплення отриманих знань;
4. Відтворення та переклад фразеологічних одиниць із мови оригіналу засобами мови перекладу.

На першому етапі роботи викладач повинен надати студентам теоретичну інформацію щодо особливостей, класифікації фразеологічних одиниць та методів їх перекладу [1, с. 63]. Наступним кроком є пошук відповідних фразеологічних пар у мові оригіналу та перекладу з урахуванням рівня метафоричності, тематичної спрямованості та образності. Далі

здійснюється створення та систематизація вправ для ефективного закріплення лексичного матеріалу; при цьому важливо враховувати лексичні, граматичні та стилістичні особливості фразеологізмів, а також культурологічний контекст. Завершальним етапом є організація самостійної роботи студентів, що передбачає опрацювання фразеологізмів та практичне застосування лексичних одиниць під час занять.

На думку Ю. Давиденко, процес навчання адекватному перекладу фразеологічних одиниць з іноземної мови повинен охоплювати такі послідовні етапи:

- виділення фразеологізму з контексту;
- визначення його значення у межах контексту;
- порівняння буквального значення фразеологізму із переносним, образним;
- зіставлення образного значення в іноземній мові з відповідним образом у рідній мові;
- виконання вправ, спрямованих на активізацію уявних асоціацій;
- виконання вправ, що передбачають підстановку пропущених фразеологізмів;
- виконання трансформаційних вправ, у яких необхідно замінити ситуацію, описану в тексті, відповідною фразеологічною одиницею;
- вправи, які спрямовані на розширення семантичного діапазону фразеологізмів [17].

Як зазначає Ю. Є. Давиденко, під час виконання таких вправ першочергово слід урахувати такі принципи: а) принцип обов'язкового порівняння мовних особливостей рідної та іноземної мов; б) принцип обов'язкового співставлення культурних та мовних реалій обох мов спілкування [17].

Одним із ключових чинників під час розроблення вправ, спрямованих на розвиток навичок адекватного перекладу фразеологічних одиниць з іноземної мови та на неї, є врахування явища інтерференції, що виникає у процесі навчання перекладу з англійської мови як іноземної на українську.

Вправи, спрямовані на опрацювання фразеологічних одиниць, мають утворювати єдину цілісну систему. Кожна вправа повинна мати чітко визначену й усвідомлену мету, адже переклад можна вважати завершеним лише тоді, коли він здійснюється як результат свідомої діяльності. Важливу роль відіграє взаємозв'язок між окремими вправами, що формують окремі перекладацькі операції, індивідуальними завданнями студентів та комплексним виконанням перекладу певного типу [47, с. 48]. Основним завданням викладача є залучення студентів до активних видів діяльності, що передбачають високий рівень самостійності та ініціативності. За такого підходу студент виступає центральною фігурою освітнього процесу. Правильно організовані заняття сприяють формуванню внутрішньої мотивації до самостійного вдосконалення знань і навичок [4, с. 8].

Дуже важливо також навчити студентів розрізняти фразеологічні одиниці та вільні словосполучення, а також правильно визначати типи фразеологізмів для забезпечення адекватного перекладу у різних дискурсах. Для ефективного опанування особливостей перекладу фразеологізмів у художніх текстах доцільно використовувати матеріали, що наочно демонструють специфіку їхнього вживання в художній літературі.

Спираючись на розглянуті методичні передумови, можна дійти висновку, що при розробці комплексу вправ слід враховувати специфіку фразеологічних одиниць, визначати, розвитку яких компетенцій вони сприяють, дотримуватися етапності підготовки та, перш за все, допомагати студентам розшифровувати та адекватно відтворювати фразеологізми.

ВИСНОВКИ

Отже, фразеологічні одиниці, зокрема прислів'я, становлять невід'ємну частину мовної картини світу, адже відображають історію, культуру, моральні цінності та національний менталітет народу. Вони не лише виконують естетичну й експресивну функцію, а й служать важливим засобом пізнання та передачі культурного досвіду між поколіннями. Саме тому вивчення специфіки їх перекладу є надзвичайно важливими для глибшого розуміння міжкультурної комунікації.

У ході дослідження було розглянуто теоретичні основи перекладу прислів'їв, зокрема поняття самого прислів'я, фразеологічної одиниці, а також поняття адекватності та еквівалентності, які становлять ключові критерії оцінювання перекладацької якості. Визначено, що адекватність передбачає збереження стилістичних, емоційних і прагматичних характеристик оригіналу, тоді як еквівалентність орієнтована на формальну та змістову відповідність між текстами. Окрім цього були окреслені основні труднощі при відтворенні фразеологізмів та способи їх перекладу.

Проведений порівняльний аналіз перекладів українських і англійських прислів'їв у романах «Солодка Даруся» Марії Матіос і «Гаррі Поттер» Джоан Ролінг показав, що в обох випадках перекладачі спираються на принцип адекватності, проте реалізується він у цих перекладах різними засобами. Перекладач Віктор Морозов, працюючи з текстом Ролінг, частіше використовує еквівалентні або авторські ідіоматичні відповідники, завдяки чому досягається збереження гумору та фантастичної тональності оригіналу. У перекладі твору Матіос Майкл Найдан та Ольга Титаренко обирають більш буквальний підхід, орієнтуючись на збереження культурної та змістової точності. Такий контраст дозволив виявити особливості передачі паремій

різних культур і продемонстрував, що перекладацьке рішення залежить від комунікативної мети, контексту та цільової аудиторії.

Крім того, у роботі було розроблено комплекс вправ, спрямований на формування в студентів-перекладачів умінь адекватного відтворення прислів'їв у художніх текстах. Запропоновані завдання поєднують лінгвістичну, культурологічну та перекладацьку підготовку, сприяючи розвитку мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної й фахової компетенцій. Виконання таких вправ допомагає студентам не лише засвоювати фразеологізми, а й застосовувати їх у практичному мовленні, що є запорукою формування професійної майстерності перекладача.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що переклад прислів'їв – це не лише мовна, а й культурна взаємодія, яка потребує поєднання лінгвістичних знань із глибоким розумінням контексту та культури оригіналу. Досягнення адекватності та еквівалентності у перекладі можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує теоретичні засади, аналітичну практику та методичну підготовку майбутніх перекладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В. Фразеологізми як аспект вивчення лексики іноземними студентами. Закарпатські філологічні студії : науковий журнал / ред. І. М. Зимомря. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1, Вип. 11. с. 61-67.
2. Анісімова А. І., Ткаченко М. М. Особливості перекладу фразеологічних одиниць, які містять елементи морської тематики. Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування. Збірник наукових праць VI всеукр. науково-практ. конф. Дніпропетровськ, 2015. с. 103–106.
3. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. «Спецпроект: аналіз наукових досліджень»: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2011. с. 28–33. <https://confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
4. Баранова С. В., Назаренко О. В., Приходько Н. А., Плетенко К. П. Нетрадиційний урок як сучасний спосіб слідування сучасній доктрині освіти в Україні. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (73), Issue: 175, 2018. с. 7-10.
5. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підруч. для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с. URL: <https://surl.li/jrsory>
6. Братко-Мельничук О. Прислів'я як засіб відтворення національного менталітету в художньому перекладі // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. 2016. Серія: Філологічні науки. Вип. 1. – с. 18–24.

7. Венжинович Н., Проблеми перекладу прислів'їв та афоризмів з української мови англійською, *Słowo, Tekst, Czas XIII Frazeologia w dyskursie i przekładzie*, Szczecin, 2020 / WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO/ Wydanie I., с. 241-248.

8. Вітренко А., 2012, Характеристика семантики німецьких та українських прислів'їв про працю, «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія», 7, с. 110–115.

9. Глущенко Ж.Є. Про англійські прислів'я та приказки / Ж.Є. Глущенко // Англійська мова в початковій школі. 2012. № 5. с. 43-44.

10. Голуб О. М., Роман В. В., Жукова М. К. *Fundamentals of English-Ukrainian and Ukrainian-English Translation*. Слов'янськ, 2018. 142 с. URL: <https://surl.li/lnjeid>

11. Гордієнко К. О. Методика викладання у навчанні іншомовних фразеологічних зворотів студентів факультету іноземних мов. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. Вип. 37 (2). с.51-54. URL: <https://surl.li/yfixuo>

12. Греб М. М. Прикладні аспекти проектування змісту навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкової школи. ScienceRise. 2015. с. 46-51.

13. Гудима Н. В. Проблема фразеології в методиці початкового курсу навчання іноземної мови. Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка : зб. за підсумками наук. конф. викл., докторантів і асп. : Вип. 11. Кам'янець-Подільський, 2012. Т. 3. с. 171–174.

14. Гудзик К. Про що говорить мова? / К.: «День», №161, 2004. 50 с.

15. Гунчик І. Українські народні прислів'я та приказки Берестейщини із зібрання Володимира Крачка Міфологія і Фольклор, №3-4(7) 2010, с. 104-111.

16. Гусленко І. О. Конспект лекцій з дисципліни «Методика навчання іноземних мов»: для студентів 5 курсу ф-ту «Референт-перекладач», які навчаються за спец. 035 Філологія (Переклад). Нар. укр. акад., каф. теорії та практики пер. / авт.-упор.. Харків: Вид-во НУА, 2018. 64 с. URL: <https://surl.lu/puvizt>

17. Давиденко Ю. Є. Особливості навчання перекладу фразеологічних одиниць: макролінгвістичний підхід. Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія, 2011, 1: 64-68. URL: <https://surl.li/mhttsr>

18. Дворова К.В. Структурні особливості німецьких прислів'їв про кохання // Borrowing elements' creation in modern English [Електронний ресурс] / К.В. Дворова: Вісник маріупольського державного університету, 2012. Режим доступу: <https://surl.li/gzgcqs>

19. Деркач Н.В. Систематизація жанрових ознак англійського прислів'я / Н.В. Деркач // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: КДПУ, 2009. Вип. 81(2). С.175-181. мовознавство). Кіровоград: КДПУ, 2009. Вип. 81(2). с. 175-181.

20. Дмитренко В.А. Типологические особенности фольклорных комических микротекстов / В.А. Дмитренко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія на межі тисячоліть». Харків: Константа. 2000. №471. с. 77-82.

21. Думанська О. Школярка з передмістя [Електронний ресурс] / О. Думанська. Ukrlib.com.ua. Режим доступу: <https://surl.li/ydexmg>

22. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 388 с. <https://surl.li/xfqpqa>

23. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів: Вища школа, 1983. 176 с.
24. Зубков М. Г. Сучасний англо-український та україно-англійський словник. Харків: ВД «Школа», 2005. 768 с.
25. Іванова О.В., Перекладацька еквівалентність і способи її досягнення. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n48/87.pdf>
26. Качан А. Мова без прислів'я, як їжа без солі. 2002. № 7. с. 52–53.
27. Київський словник. URL: <https://www.kyivdictionary.com/uk/>
28. Кобякова І. К. Навчати перекладу: навч. посіб. Суми, Сумський державний університет, 2013. 159 с. URL: <https://surl.li/pibwtm>
29. Ковальчук В. Перекладацькі трансформації у творі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» та їх відбиття українською мовою // Проблеми сучасної філології та перекладознавства в історико-культурному, соціолінгвістичному та дидактичному вимірах: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (28-29 березня 2024 року, м. Дніпро, Україна). Дніпро: Дніпровська політехніка, 2024. с. 69-74. URL: <https://surl.li/oeutmh>
30. Колоїз Ж. В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся» // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Т.4. с. 98-117. DOI: <https://surl.li/huyeks>
31. Корень О.В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв: автореф. дис...канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Корень Олена Валеріївна; Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2000. 20 с.
32. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.

33. Кришталь Т. Ю. Переклад дитячої літератури з англійської мови на українську (на матеріалі твору Дж. К. Роулінг “Fantasticbeastsandwheretofindthem”). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. 69с.

URL: <https://surl.li/tqanla>

34. Лагута Т. М. Фразеологізми як аспект вивчення лексики української мови іноземними студентами. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2008. Вип. 12. с. 136-141.

35. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с. URL: <http://surl.li/nkxqi>.

36. Лазарева І. О. Особливості перекладу фразеологічних одиниць в публіцистичних текстах коронавірусної тематики. 2021. Master's Thesis. Сумський державний університет. URL: <https://surl.li/brqegi>

37. Лисиченко М. А. Метафори та художні порівняння у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» та особливості їх перекладу українською мовою. Дніпро: Нац. Техн. Ун-т «Дніпровська політехніка», 2023. 88с. URL: <https://surli.cc/taanlx>

38. Матіос М. Солодка Даруся. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020. 208с.

39. Мерзлікіна О.В. Екстралінгвістична зумовленість та комунікативно-прагматичні особливості функціонування прислів'їв у спонукальних мовленнєвих актах // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики / О.В. Мерзлікіна; Київський нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Вип. 2. Київ: ВПЦ «Київськ. ун-т», 2003. с. 253-259.

40. Монашненко А. М. Професійна компетентність майбутнього перекладача та її складові. Стратегія, зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою. Вісник ВПІ. 2014. Вип. 4. с. 110-113.

41. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов. Харків: Основа, 1993. 256 с.
42. Нестайко В. Загадка старого клоуна [Електронний ресурс]. Ukrlib.com.ua, 2010. Режим доступу: <https://surl.li/uhtdnw>
43. Нестайко В. Чудеса в Гарбузянах [Електронний ресурс]. Ukrlib.com.ua, 2010. Режим доступу: <https://surl.li/nrylsb>
44. Нечуй-Левицький І. С. Кайдашева сім'я. Харків: Фоліо, 2022. 160с.
45. Нечуй-Левицький І. С. Старосвітські батюшки та матушки [Електронний ресурс]. Ukrlib.com.ua, 2005. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2655&page=19>
46. Ольховська А. С. Система вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу. Іноземні мови. 2014. №1. с. 47-48.
47. Павлишин Г. Я. Багатство мовної палітри драми на три життя Марії Матіос „Солодка Даруся”. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип. 58, 2011. с. 178–181.
48. Повар М., Табу: Заборонені теми в романі «Солодка Даруся» М. Матіос// Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Вип. 18, 2021. с. 62-66.
49. Рогач О.О. Прислів'я та приказки як особливий вид фразеологічних одиниць / О.О. Рогач // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. с. 148–150.
50. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Напівкровний Принц / пер. з англ. В. Морозов. Київ : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2007. 655 с.
51. РолінгДж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса / пер. з англ. В. Морозова. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. 2008. 3-тє видання ISBN 966-7047-42-3. 816 с.

52. РолінгДж. К. Гаррі Поттер і Смертельні Реліквії / пер. з англ. В. Морозова. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. 640 с.
53. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій: монографія. Київ: Нова філологія, 2012. 244 с.
54. Синяговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту: монографія. Київ: Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія, 2014. 432 с.
55. Сиротків В. М. Прислів'я та приказки як джерело вивчення етико-правових звичаїв і уявлень народу. Народна творчість та етнографія. 1987
56. Скуратівський В. Погостини [Електронний ресурс]. Ukrlib.com.ua, 2015. – Режим доступу: <https://surl.li/mlaxcp>
57. Сливка Л.З. Особливості та труднощі перекладу сучасних англійських прислів'їв і приказок / Закарпатські філологічні студії, Випуск 29. Том 2, с. 231–237. УДК 811.111'255.4:398.91. URL: <https://surl.li/wnrxil>
58. Сціра М. Фразеологізм як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії (доцільність використання й критерії добирання). Studia Ukrainica Posnaniensia. Т. 8 (1). Poznań, 2020. с.157-166 URL: <https://surli.cc/nnzaxe>
59. Тараненко Л.І. Просодичні засоби реалізації зв'язності тексту англійської прозової байки (експериментально-фонетичне дослідження): автореф. дис....канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Тараненко Лариса Іванівна; Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2003. 18 с.
60. Черноватий Л. М., Ковальчук Н. М. Система вправ і завдань для навчання усного послідовного перекладу. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія. 2017. Вип. 86. с. 167-174 URL: <https://surl.lt/xemnfa>

61. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підруч. для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.

62. Штефан А. Діалектичні фразеологізми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся» // Український світ в наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Харків: ХІФТ, 2020. Вип. 7. с. 197-198. URL: <https://surl.lu/ltijq>

63. Яблочнікова В. О., Перекадацька адекватність та еквівалентність, Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 38 том 1) <https://surl.li/xhneki>

64. Adler W. Why I Never Wrote for Money [Electronic source], 2015. Available at: <https://surl.li/bdzxlm>

65. Alcott L. M. Proverb Stories [Electronic resource] / L. M. Alcott. Project Gutenberg Release # 57321, 2018. Available at: <https://surl.li/gnhkqh>

66. Allen Q. The Outdoor Chums at Cabin Point [Electronic resource] / Q. Allen. - Project Gutenberg, 2006. Available at: <https://surl.li/zdggqw>

67. Apperson G. L., Manser M. H., Curtis S. Dictionary of Proverbs. Wordsworth Editions Limited, 2006. 656 p.

68. Baldwin J. L. Stories from the Olden Time: Teacher's Text-Book, Course IV, Part / [Electronic resource] / J. L. Baldwin. - Project Gutenberg, 2022. Available at: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/69457/pg69457-images.html>

69. Bulwer-Lytton E. Richelieu; or, The Conspiracy [Electronic resource]/ E. Bulwer-Lytton. Maktaba.org, 2002. Available at: <https://surl.li/emimwn>

70. Burns R. To a Mouse: On Turning Her Up in Her Nest with the Plough, November, 1785 // Scottish Poetry Library (online). URL: <https://surl.li/dcxajn>

71. Chernetsky V. [Review of the book Sweet Darusya: A Tale of Two Villages by Maria Matios, trans. by M. M. Naydan and O. Tytarenko]. // Slavic Review. 2021. P. 159-160. DOI: 10.1017/sIr.2021.451.

72. Collins W. The Moonstone [Electronic resource] / W. Collins. New York: Century, 1905. Available at: <https://archive.org/details/moonstone00coll>

73. Collins W. The Woman in White [Electronic resource] / W. Collins. Project Gutenberg, 1996. Available at: <https://surl.it/sssزدn>

74. Cry over spilled milk [to express regret about something that has already happened and cannot be changed] // Cambridge Dictionary (online). Cambridge University Press. URL: <https://surl.li/inkmpt>

75. Dickens C. Great Expectations [Electronic resource] / C. Dickens. Project Gutenberg, 2001. Available at: <https://surl.li/zztitb>

76. Fisher B.P. Santa Claus Gets His Wish: A Christmas Play in One Act for Young Children [Electronic resource] / B.P. Fisher. Project Gutenberg, 2016. Available at: <https://www.gutenberg.org/files/51180/51180-h/51180-h.htm>

77. Garrett G. R. The Eyes Have It [Electronic resource] / G.R. Garrett. Project Gutenberg, 2010. Available at: <https://surl.li/ojyole>

78. Gile D. Basic concepts and models for interpreter and translator training. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. 2009. 287 p. URL: <https://surl.li/nuzgpp>

79. Haas, Heather A. "The Wisdom of Wizards—and Muggles and Squibs: Proverb Use in the World of Harry Potter." Journal of American Folklore, vol. 124 no. 492, 2011, p. 29-54. Project MUSE, <https://dx.doi.org/10.1353/jaf.2011.0029>.

80. Hulme F.E. Proverb Lore [Electronic resource] / F.E. Hulme. Project Gutenberg, 2010. Available at: <https://surl.li/livqcw>

81. Joshi M. 2500 English Proverbs and Sayings. Independently published, 2016. 125 p.

82. Leslie E. Kate's Ordeal [Electronic resource] / E. Leslie. Project Gutenberg, 2007. Available at: <https://surl.li/iauhxz>

83. Llongo Lopez V. Phraseology in Teaching and Learning Spanish as a Foreign Language in the USA. EUROPHRAS. London, 2017. P. 87-94. URL: <https://surl.li/rmoqzd>

84. Longman Dictionary of Contemporary English. Man proposes, God disposes [укр. «Людина планує, а Бог розпоряджається»] // LDOCEonline.com. LDOCE / Pearson Education. URL: <https://surl.li/fliaqu>

85. Matios M. Sweet Darusya: A Tale of Two Villages / trans. Michael M. Naydan, Olha Tytarenko. New York: Spuyten Duyvil, 2019. 224 p. ISBN 978-1947980938.

86. Meunier F., S. Granger Phraseology in Foreign Language Learning and Teaching. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. 2008. 259 p. URL: <https://surl.li/gztbkn>

87. Mieder W. Proverbs : A Handbook / Wolfgang Mieder. Greenwood Press, 2004. – p. 28.

88. Mulets L. E. Stories of Birds [Electronicresource] / L.E. Mulets. Project Gutenberg, 2007. Available at: <https://surl.li/zszooc>

89. Naydan M. M., Approaches to translating the style of Maria Matios' novel Sweet Darusya, Стиль і переклад. Збірник наукових праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. с. 277–287.

90. Nesbit E. The Book of Dragons [Electronic resource] / E. Nesbit. - Project Gutenberg, 2007. Available at: <https://surl.li/dfczpc>

91. Nida, Eu. (1964). Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden: Brill. 331 p.

92. Rowling, J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows. New York: Scholastic, 2009. 764p. ISBN 978-0-545-13970-0.

93. Rowling, J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince. London: Bloomsbury Children's Books, 2014. 607 p. ISBN 978-1-4088-5570-6.
94. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of Phoenix. London: Bloomsbury Children's Books, 2005. –816p. –ISBN 978-1-4088-5570-6.
95. Shakespeare W. The First Part of King Henry IV [Electronic resource] / W. Shakespeare. Project Gutenberg, 2005. Available at: <https://surl.lu/cuojjx>
96. Shakespeare W. The Merchant of Venice [Electronic resource] / W. Shakespeare. Maktaba.org, 2002. Available at: <https://surl.li/ciygie>
97. Shakespeare W. The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark [Electronic resource] / W. Shakespeare. Project Gutenberg, 2005. Available at: <https://www.gutenberg.org/files/1524/1524-h/1524-h.htm>
98. Shaw G. B. Augustus Does His Bit: A True-to-Life Farce [Electronic resource] / G. B. Shaw. Project Gutenberg, 2001. Available at: <https://www.gutenberg.org/files/3487/3487-h/3487-h.htm>
99. Thackeray W.M. The History of Pendennis: His Fortunes and Misfortunes, His Friends and His Greatest Enemy [Electronic resource] / W. M. Thackeray. Project Gutenberg, 2003. Available at: <https://surl.lu/xmycpX>
100. Trench R. C. Proverbs and Their Lessons [Electronic resource] / R.C. Trench. Project Gutenberg, 2018. - Available at: <https://surl.li/scethu>
101. Weisberger L. The Devil Wears Prada [Electronic resource]. URL: <https://surl.li/mardkm>
102. Whiting, B.J. *Shakespeare's Use of Proverbs*. Harvard University Press, 1935. 120 p.

SUMMARY

The aim of the research is to analyze the peculiarities of translating Ukrainian and English proverbs in the selected novels, focusing on adequacy and equivalence in order to identify translation challenges and define effective strategies for addressing them.

Objectives of the study:

- 1) to clarify the essence of the proverb and determine its role in a literary text;
- 2) to analyze the concepts of adequacy and equivalence in contemporary translation studies;
- 3) to identify the main translation strategies for rendering phraseological units in fiction;
- 4) to conduct a comparative analysis of proverb translation in the novels «Harry Potter» and «Sweet Darusya»;
- 5) to identify the challenges translators face when conveying phraseological units and outline ways to overcome them;
- 6) to develop a set of exercises aimed at forming future translators' skills in the adequate translation of proverbs.

Research material: Proverbs identified in the original texts and their translations in the novels Harry Potter and Sweet Darusya, along with the corresponding translated excerpts, which illustrate various strategies for rendering proverbial units.

Contents of the work. The master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, appendices and a summary.

In the first chapter, we examined the theoretical basis for translating proverbs and defined the concepts of proverbs, phraseological units, adequacy, and equivalence. In the second and third chapters, we conducted a comparative analysis

of the translation of proverbs in the novels *Solodka Darusia* and *Harry Potter*, and examined methodological approaches to developing students' skills in the adequate translation of phraseological units. The conclusion presents the main results of this study. The appendices present set of exercises aimed at forming future translators' skills in the adequate translation of proverbs in fiction.

The main results and conclusions. Proverbs convey a nation's culture, history, and values, performing aesthetic, expressive, and cognitive functions within literary texts. The study examines the theoretical foundations of proverb translation, emphasizing the concepts of adequacy, equivalence, and common challenges in rendering culturally and linguistically marked units.

Comparative analysis of «*Sweet Darusya*» and «*Harry Potter*» demonstrates that translators use literal, adaptive, or idiomatic strategies depending on the cultural context, communicative purpose, and target audience.

Additionally, a set of exercises was developed to train students in translating proverbs, combining linguistic, cultural, and practical competencies to enhance professional skills.

Overall, the research shows that effective translation of proverbs requires a comprehensive approach that integrates theoretical knowledge, analytical practice, and methodological guidance.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Ziel der Untersuchung ist es, die Besonderheiten der Übersetzung ukrainischer und englischer Sprichwörter in ausgewählten Romanen zu analysieren, wobei der Schwerpunkt auf Angemessenheit und Äquivalenz liegt, um Herausforderungen bei der Übersetzung zu identifizieren und wirksame Strategien zu ihrer Bewältigung zu definieren.

Ziele der Studie:

- 1) die Essenz des Sprichworts zu klären und seine Rolle in einem literarischen Text zu bestimmen;
- 2) die Konzepte der Angemessenheit und Äquivalenz in der zeitgenössischen Übersetzungswissenschaft zu analysieren;
- 3) die wichtigsten Übersetzungsstrategien für die Wiedergabe von phraseologischen Einheiten in der Belletristik zu identifizieren;
- 4) eine vergleichende Analyse der Übersetzung von Sprichwörtern in den Romanen „Harry Potter“ und „Sweet Darusya“ durchzuführen;
- 5) die Herausforderungen zu identifizieren, denen Übersetzer bei der Übertragung phraseologischer Einheiten gegenüberstehen, und Wege zu ihrer Bewältigung aufzuzeigen;
- 6) eine Reihe von Übungen zu entwickeln, die darauf abzielen, die Fähigkeiten zukünftiger Übersetzer im Bereich der adäquaten Übersetzung von Sprichwörtern zu fördern.

Forschungsmaterial: In den Originaltexten identifizierte Sprichwörter und ihre Übersetzungen in den Romanen Harry Potter und Sweet Darusya sowie die entsprechenden übersetzten Auszüge, die verschiedene Strategien zur Wiedergabe sprichwörtlicher Einheiten veranschaulichen.

Inhalt der Arbeit. Die Masterarbeit besteht aus einer Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen, einem Literaturverzeichnis, Anhängen und einer Zusammenfassung.

Im ersten Kapitel haben wir die theoretischen Grundlagen für die Übersetzung von Sprichwörtern untersucht und die Begriffe Sprichwort, phraseologische Einheit, Adäquanz und Äquivalenz definiert. Im zweiten und dritten Kapitel haben wir eine vergleichende Analyse der Übersetzung von Sprichwörtern in den Romanen „Solodka Darusia“ und „Harry Potter“ durchgeführt und methodische Ansätze zur Entwicklung der Fähigkeiten von Studierenden im Bereich der adäquaten Übersetzung von phraseologischen Einheiten untersucht. Die Schlussfolgerung präsentiert die wichtigsten Ergebnisse dieser Studie. Die Anhänge enthalten eine Reihe von Übungen, die darauf abzielen, die Fähigkeiten zukünftiger Übersetzer im Bereich der adäquaten Übersetzung von Sprichwörtern in der Belletristik zu fördern.

Die wichtigsten Ergebnisse und Schlussfolgerungen. Sprichwörter vermitteln die Kultur, Geschichte und Werte einer Nation und erfüllen ästhetische, expressive und kognitive Funktionen innerhalb literarischer Texte. Die Studie untersucht die theoretischen Grundlagen der Sprichwortübersetzung und betont dabei die Konzepte der Adäquanz, Äquivalenz und der gemeinsamen Herausforderungen bei der Wiedergabe kulturell und sprachlich geprägter Einheiten.

Eine vergleichende Analyse von „Sweet Darusya“ und „Harry Potter“ zeigt, dass Übersetzer je nach kulturellem Kontext, Kommunikationszweck und Zielpublikum wörtliche, adaptive oder idiomatische Strategien anwenden.

Darüber hinaus wurde eine Reihe von Übungen entwickelt, um Studierende in der Übersetzung von Sprichwörtern zu schulen, wobei sprachliche, kulturelle und praktische Kompetenzen kombiniert wurden, um die beruflichen Fähigkeiten zu verbessern.

Insgesamt zeigt die Forschung, dass eine effektive Übersetzung von Sprichwörtern einen umfassenden Ansatz erfordert, der theoretisches Wissen, analytische Praxis und methodische Anleitung integriert.

ДОДАТКИ

Для формування та розвитку соціокультурної, мовної, комунікативної й перекладацької компетенцій студентів ми розробили комплексу вправ. Він має на меті розвиток у студентів навичок адекватного перекладу прислів'їв і є укладеним на основі прикладів із художніх текстів. Запропонований комплекс охоплює завдання різних мовних рівнів, що перевіряють розуміння та переклад фразеологічних одиниць, формують уміння їх уживання в усному мовленні та сприяють розвитку монологічного й діалогічного мовлення.

Exercise 1. *Sort the proverbs into positive, negative, and neutral according to their general meaning.*

1. *A friend in need is a friend indeed*– A true friend is someone who helps you when you are in trouble.
2. *He who serves well need not fear to ask his wages*– A person who works honestly shouldn't be afraid to ask for a payment.
3. *Bells ring others to church, but go not in themselves*– Some people advise others to do good things but don't follow their own advice.
4. *The pen is mightier than the sword*– Writing and ideas have more power and lasting influence than violence or force.
5. *All is fair in love and war*– People can do anything to win in love or conflict.
6. *Beauty is in the eye of the beholder*– Beauty is subjective.
7. *There's many a slip between the cup and the lip*– Even when success seems certain, something can still go wrong before it's achieved
8. *The early bird catches the worm*– Those who act quickly or start early have an advantage or are more likely to succeed.

9. *It's an ill bird that fouls its own nest*—It is a shameful person who speaks badly about their own family or country

10. *A stitch in time saves nine*— Act quickly to prevent a problem from getting worse.

11. *Make hay while the sun shines*— Take advantage of opportunities while they last.

12. *Birds of a feather flock together*— People who are similar in interests or character tend to associate with each other.

13. *Better late than never*—It's better to do something late than not do it at all.

14. *It is no use crying over spilt milk*— Once something bad has happened, there's no point regretting it.

15. *Children and fools speak the truth*— Be honest – children tend to say the truth.

16. *Too many cooks spoil the broth*— When too many people do one task, they can ruin it through disagreement.

17. *The better part of valour is discretion*— True courage includes knowing when to be cautious.

18. *A rolling stone gathers no moss*— A person who constantly changes places gains no stability or lasting achievements.

19. *Don't count your chickens before they are hatched*— Don't make plans based on something that hasn't happened yet.

20. *All that glisters is not gold*— Not everything that looks valuable really is.

21. *Brevity is the soul of wit*— Keep things short.

22. *If wishes were horses, beggars would ride*— If mere wishing could make things happen, everyone would be happy.

23. *Tastes differ*— Different people like different things.

24. *Many hands make light work*– A task becomes easier and quicker when many people help with it[69; 99; 66; 76; 101; 96; 100; 89; 81; 70; 86, 66; 73; 74; 77; 78; 83; 97; 98].

Positive	Neutral	Negative

Exercise 2. Match the proverbs with their correct definition and give the Ukrainian equivalent to them.

1. All is fair in love and war	a. Different people like different things.
2. Beauty is in the eye of the beholder	b. Not everything that looks valuable or true really is.
3. A stitch in time saves nine	c. Act quickly to prevent a problem from getting worse.
4. Make hay while the sun shines	d. Once something bad has happened, there's no point regretting it.
5. It is no use crying over spilt milk	e. Beauty is subjective.
6. Children and fools speak the truth	f. If mere wishing could make things happen, everyone would be happy.
7. All that glitters is not gold	g. People can do anything to win in love or conflict.
8. Brevity is the soul of wit	h. Keep things short.
9. If wishes were horses, beggars would ride	i. Be honest – children tend to say the truth.
10. Tastes differ	j. Take advantage of opportunities while they last.

Exercise 3. Write 10 sentences using the proverbs above.

Exercise 4. Match the English proverbs with their Ukrainian equivalent. Determine which translation method is used.

1. A friend in need is a friend indeed	a. Не знавши броду не лізь у воду
2. It's an ill bird that fouls its own nest	b. Хто рано встає, тому Бог дає
3. Bells ring others to church, but go not in themselves	c. Кому на місці не сидиться, той добра не наживе
4. He who serves well need not fear to ask his wages	d. Погана пташка, що своє гніздо паскудить
5. Better late than never	e. Друзі пізнаються в біді
6. The better part of valour is discretion	f. Багато няньок – дитя без ока
7. A rolling stone gathers no moss	g. Видно й хати, та далеко чухрати
8. There's many a slip twixt the cup and the lip	h. Хто чесно працює, тому й совість спокійна
9. The early bird catches the worm	i. Яке їхало, таке здибало
10. Too many cooks spoil the broth	j. Краще пізно, ніж ніколи
11. The pen is mightier than the sword	k. Чужих учить, а сам дурний
12. Birds of a feather flock together	l. Перо сильніше за меч

Exercise 5. Read the short real-life situations below. Each situation corresponds to one English proverb. Choose the correct proverb from the word box, write it in the blank, and translate the sentence into Ukrainian.

A friend in need is a friend indeed	The early bird catches the worm	A rolling stone gathers no moss	All that glisters is not gold	Make hay while the sun shines
Too many cooks spoil the broth	The pen is mightier than the sword	Don't count your chickens before they are hatched	Birds of a feather flock together	Bells ring others to church, but go not in themselves

Situations:

1. Tom didn't start his project until the last day, and he failed to finish it on time.

Translation: _____

2. Kate bought a car before knowing she'd get the job.

Translation: _____

3. Josie constantly lectures others about honesty, yet she often lies herself.

Translation: _____

4. There were too many people in the group, they argued and ruined the group project.

Translation: _____

5. Rivals became friends over a shared hobby.

Translation: _____

6. The influencer's life turned out fake.

Translation: _____

7. Sam's hard work at night paid off and he bought a car.

Translation: _____

8. Only one friend helped Mark when he was sick.

Translation: _____

9. A writer's article was more powerful than protests.

Translation: _____

10. John keeps changing jobs and never settles.

Translation: _____

Exercise 6. Fill in the gap in each sentence using an appropriate proverb from the list. Translate into Ukrainian.

Tastes differ	Don't count your owls before they are delivered	Many hands make light work
Brevity is the soul of wit	When your sun shines... make your hay	The early bird catches the worm

1. "Is your sea-shore here considered a fine specimen of marine landscape, Mr. Betteredge?" I answered "Yes," as shortly as might be. "_____ " says Sergeant Cuff. "Looking at it from my point of view, I never saw a marine landscape that I admired less" – [73, p.136].

2. "Go, my friend! _____ in Cumberland (English proverb), in the name of heaven _____. Marry one of the two young Misses; become Honourable Hartright, M.P.; and when you are on the top of the ladder remember that Pesca, at the bottom, has done it all!" – [74].

3. "...Therefore, since _____,
And tediousness the limbs and outward flourishes,
I will be brief: your noble son is mad:
Mad call I it;..." – [98].

4. "There are cutworms, too, which live underground. During the night they come out for food. We robins are early risers, and often catch the slow worms before they can get back to their underground homes."

"Ah," laughed Phyllis, "that must be the reason that we say that _____." – [89].

5. "Now if you fellows would only turn in and give us a helping hand," suggested Jerry, "we could get through in a couple of hours."

“Just what I was going to propose on my own account,” Frank told him.
 “_____, you know. So tell us what you want done, and we'll get busy.”
 – [67.]

6. Harry laughed. “Well, that means I won’t see much of Professor Snape from now on,” he said, “because he won’t let me carry on Potions unless I get ‘Outstanding’ in my O.W.L., which I know I haven’t.”

“_____,” said Dumbledore gravely. “Which, now I think of it, ought to be some time later today.” – [94, p. 66].

Exercise 7. *Translate the following sentences from the literary texts. Determine which translation method was used for phraseological units:*

1. “Oh, dear, I wish I had never come,” sighed Kate.

“*It's no use crying over spilt milk,*” said Marion; “so cheer up for a little while, and let us be jolly.” And she took her cousin and led her on to the rest of the party, for Kate had preferred to drop behind and indulge her gloomy thoughts alone.” – [83].

2. “Santa Claus (to the Imps). Run out with him, boys, and help him down the steps with his bags. (Exeunt Imps.) H'm! I didn't find out what I wanted to, did I? I wish I could, though (Yawning.), I wish I could; but what's the old saying: “*If wishes were horses, beggars might ride*”? ” – [77].

3. “And when several other nice new laws were made and written down he went home and made mud-houses and was very happy. And he said to his Nurse: “People will love me now I've made such a lot of pretty new laws for them.”

But Nurse said: “*Don't count your chickens, my dear...*” – [91].

4. “Well!” cried my sister, with a mollified glance at Mr. Pumblechook. “She might have had the politeness to send that message at first, but *it's better late than never*. And what did she give young Rantipole here?”

“She giv' him,” said Joe, “nothing.” – [76].

5. “AUGUSTUS [rising again]. Do you mean to say, you scoundrel, that an Englishman is capable of selling his country to the enemy for gold?

THE CLERK. Not as a general thing I wouldn't say it; but there's men here would sell their own mothers for two coppers if they got the chance.

AUGUSTUS. Beamish, *it's an ill bird that fouls its own nest.*” –[99].

6. “...the Countess said: “I don't understand one thing. That picture. That wasn't me. I never saw such a gorgeously beautiful girl in my life. And I'm so plain. I don't understand.”

“Had you looked more closely, my child, you would have seen that the face did look like yours—only it was idealized. When a subjective reality is made objective, distortions invariably show up; that is why such things cannot be accepted as evidence of objective reality in court.” He paused. “To put it another way, my child: *Beauty is in the eye of the beholder.*” – [78].

Exercise 8. *Translate the following extracts from Ukrainian literary works into English and determine the translation method of proverbs.*

1. “– Тільки чи буде гарна погода в цьому році на сіно? Дощ іде не там, де просять, а де сіно косять...

– З косою погоди не ждуть, – посерйознішав дідусь. – Бо коса любить брусок і сала кусок!

– До сала, Тарасе, потрібне ще й вміння. Недарма кажуть: “*Коси, коса, допоки роса, бо сонце пригріє – косар упріє, а коли роса додолу, то косар додому.*” –[57].

2. “–*Хто рано встає, тому й бог дає.* Будемо рано вставати, наживемо та надбаємо багато добра, а будемо спати до обіду, то не буде ладу в господі, – говорила Онися.”–[46].

3. “Вирішив я для початку піти в розвідку. В усіх діях, як ви знаєте, головне – знати обстановку. Що? Де? Як? *Не спитавши броду, не лізь у воду.*”–[44].

4. “Квитків у касі, як я вже казав, не було....Перехоплювати квитки у дорослих я не наважувався...Та от я помітив на сходах дівчинку мого віку, може, трохи старшу, яка переминалася з ноги на ногу і нерішуче позирала навколо...

– Може, у тебе зайвий? –тихо спитав я.

– Зайвий, – прошепотіла вона і густо-густо почервоніла. Вона так само вміла продавати, як я купувати. “*Яке їхало, таке й здибало*”,– сказав би мій дід Грицько.”–[43].

5. “Але бабусю не слухатися було неможливо, бо вона завжди мала рацію. Щоб її не засмучувати, я нашвидкуруч шкрябала короткі речення, пам’ятаючи, *що стислість – сестра таланту.*”–[21].

Exercise 9. *Each student in turn uses the proverbs from the word box below to make a sentence. The next student continues the story using another proverb.*

Children and fools speak the truth	Don't count your chickens before they are hatched	Birds of a feather flock together	Too many cooks spoil the broth
All that glitters is not gold	A rolling stone gathers no moss	All is fair in love and war	A stitch in time saves nine
The pen is mightier than the sword	Bells ring others to church, but go not in themselves	The better part of valour is discretion	He who serves well need not fear to ask his wages

Exercise 10. *Work in pairs. Compose a short story using the proverbs studied in class. One student reads the story aloud, while another provides a consecutive translation.*

Запропонований вище комплекс вправ для підготовки майбутніх перекладачів спрямований на формування соціокультурної компетентності перекладача, ознайомлення майбутніх фахівців з особливостями перекладу фразеологічних одиниць, зокрема прислів'їв, а також поглиблення їхніх знань у граматичному, лексичному та культурологічному аспектах фразеології. Виконання запропонованих завдань сприятиме вдосконаленню перекладацької компетенції, розвитку навичок читання, говоріння та перекладу. Крім того, комплекс включає інтерактивні й творчі вправи, що стимулюють пам'ять студентів, активізують засвоєння нових лексичних одиниць і сприяють їх практичному використанню в іншомовного середовища.

Таким чином, формування перекладацької компетентності в роботі з фразеологізмами потребує поєднання теоретичних знань із практичними вміннями, що забезпечує професійну готовність студентів до міжкультурної комунікації.